

RODINA

GRUDA

VSEBINA

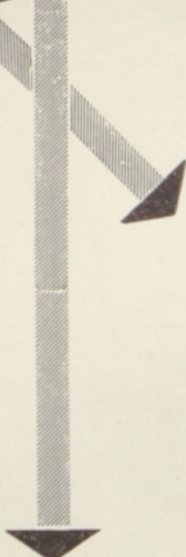
- Branko Žužek:*
Zdravica (pesem)
- Tomo Brejc, odg. urednik*
»Rodne grude«:
Pet let »Rodne grude«
Poslanstvo miru
- Viktor Pirnat:*
Prvo slovensko čezoceansko
pristanišče
- Spet nove ladje, šole, ceste in
železniške proge
- Tomo Brejc:*
Novi zakon o invalidskem
zavarovanju
- Peter Levec:*
Spomini (pesem)
- Coetko A. Kristan:*
55 let prvega društva SNPJ
- George Verčič,*
Savrierville, Ill.:
Bil sem med prvimi nase-
ljenci v Novi Zelandiji
- Slovenska ženska zveza za do-
movino
- Miha Vahen:*
Na obisku pri naših povrat-
nikih
- Lojze Zdravje:*
Kriva je bila mačka
- Franc Sikošek, Gladbeck:*
Tako je bilo nekoč v West-
faliji
- Po domači deželi
Drobtinice
- Kulturni obzornik:
I. S.: Kaj bodo letos izdale
naše založbe
- Branko Žužek:*
Zimski večer (pesem)
- Domovina na tujih tleh
Rojaki nam pišejo
Dom in družina
Mladi rod
- Ciril Kosmač:*
Očka Orel

Slika na naslovni strani: Izvir
Save Dolinke pri Podkorenu
(foto: Vlastja, Ljubljana)

Fotografije so prispevali:

- Sime Letimič, France Močnik, M. Cig-
ič, Vlastja, Putnik, J. Jure iz Ljub-
ljane, inž. Mlakar iz Skofje Loke
- Ilustracije: Herman Vrečko in akad.
slikar Stane Kumar iz Ljubljane
- Načrt za platnice in vinjete je iz-
delala akad. slikarka Marjanca Jemec
iz Ljubljane

efoni: 20-552
22-940
22-990

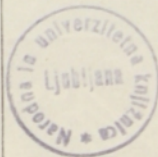

Knjigotisk
Rototisk
Knjigoveznica

T i s k a r n a

»TONETA TOMŠIČA«

Ljubljana, Gregorčičeva 25 a

PO 340/1960

Rodna gruda, glasilo Slovenske izseljenske matice v Ljubljani. — Ureja uredniški odbor — Odgovorni urednik Tomo Brejc. — Izhaja dvanajstkrat na leto. — Poština plačana v gotovini. — Naročnina: ZDA letno 3 dolarje, — Francija letno 600 frankov, — Belgija letno 90 frankov, — Holandija letno 7 guld, — Nemčija letno 8 DM, — Italija letno 1000 lir, — Avstrija letno 40 šilingov, — Anglija letno 1 funt, — Avstralija letno 1 avstralski funt, — Argentina letno 30 pezov, — Jugoslavija letno 750 dinarjev. — Uredništvo in uprava: Slovenska izseljenska matica, Ljubljana, Cankarjeva cesta 1/II. — Rokopisov ne vračamo — Cekovni račun pri Komunalni banki 600-704/3-153

Rodna

gruda

Ilustrirana revija Slovenske izseljenske matice v Ljubljani

ST. 1

JANUAR 1959

LETO VI.

Branko Žužek

Z D R A V Í C A

*Sneži, sneži od sivega neba,
ki nizko nad zemljo visi razpeto.
Za mizo zbrane nas ortinec časa
je spet pripeljal v srečno novo leto.*

*Da, »srečno, novo leto« smo dejali
in vsako leto pravimo, vsekdar!
Pri polni mizi zdravja si želimo,
v kozarce vino toči gospodar.*

*Za srečno novo leto! skozi mrak
prisije sonce, v kupah se iskri.
Kaj nismo rekli! Da bi ga le zdravi,
veseli pili še veliko dni!*

TOMO BREJC, odgovorni urednik »Rodne grude«

PET LET »RODNE GRUDE«

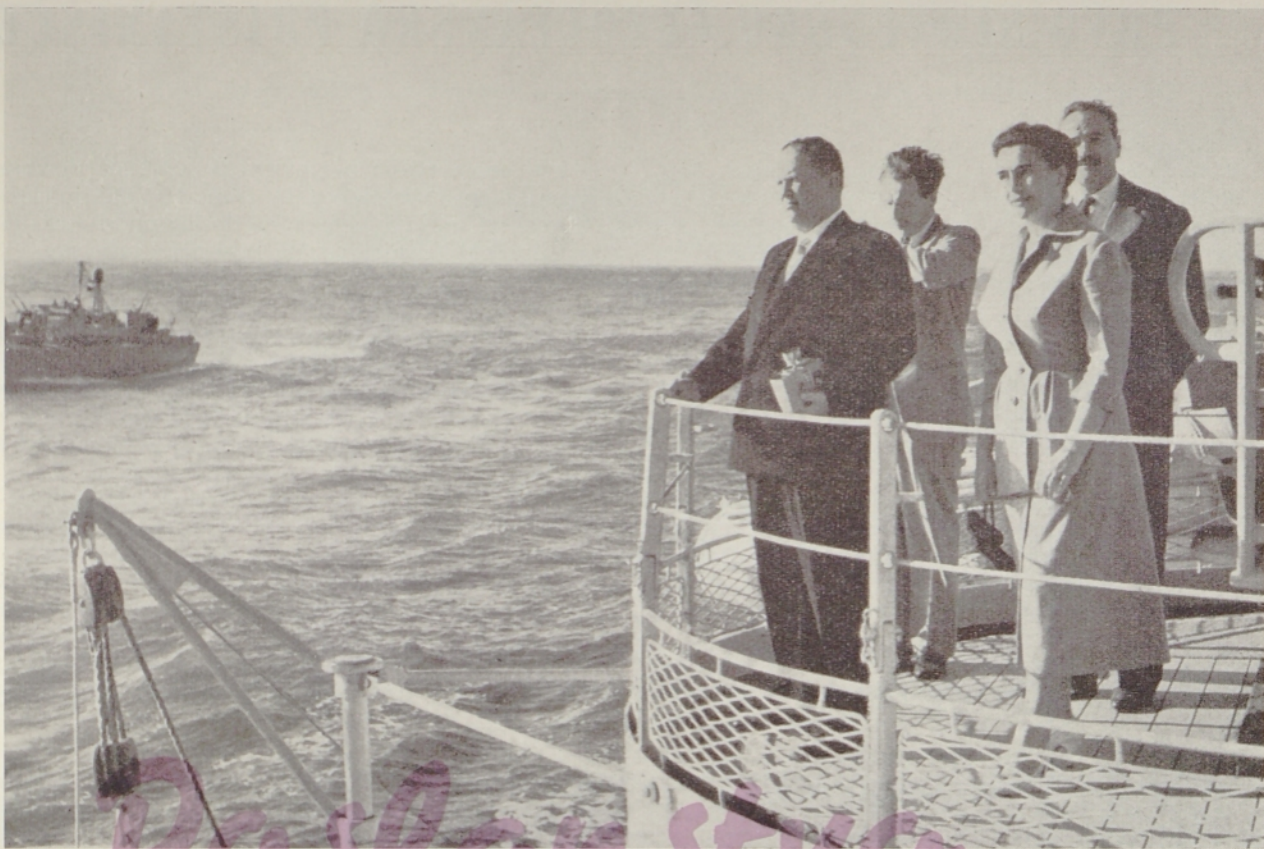
Z letnikom 1958 smo zaključili peto leto izhajanja »Rodne grude«. Prve dni leta 1954 je Izvršni odbor Slovenske izseljenske matice definitivno sklenil takoj začeti z izdajanjem lastne revije, ki ne bi bila samo službeni organ Matice, temveč naj bi z ustrezno vsebino tudi pomagala gojiti in poglabljati ljubezen rojakov do svoje prelepe rojstne domovine, utrjevati medsebojne stike in vezi — z lepimi fotografijami naj bi vsaka številka »Rodne grude« pričarala rojakom košček njihove rodne dežele, prinašala drobne vesti iz domovine, povesti in reportaže iz življenja naših delovnih ljudi, pojasnjevala naj bi razna vprašanja in probleme, ki zanimajo rojake, pomagala z nasveti njihovim podpornim in kulturno-prosvetnim društvom itd.

Ko je pred petimi leti prva številka »Rodne grude« odšla na pot med rojake, nam je bilo nekoliko tesno pri srcu. Ali bo našla pot v srca rojakov, v njihove družine, se razširila na vse kontinente, kjer prebivajo naši ljudje? Toda ta tesnoba je bila odveč, kajti »Rodna gruda« si je med rojaki naglo utrla pot in se tako zakoreninila v njihovih dušah, da mnogi brez nje ne bi mogli več biti. Danes skoraj ni kraja v inozemstvu, kjer živijo in delajo naši ljudje, kamor »Rodna gruda« še ni prodrla. Med naročniki in sotrudniki »Rodne grude« jih mi malo, ki imajo plačano naročnino ne samo za leto 1959, temveč celo že za nekaj let naprej. Prav ti številni in trdni naročniki so zagotovili soliden finančni obstoj »Rodne grude« in njeno redno izhajanje. Kar nas še ovira, je preobremenitev tiskarn v naši republici, ki ne zmorejo naročil, povečanih skoraj za 100 %. Kmalu bo tudi ta ovira odstranjena, ker se vse slovenske tiskarne postopno modernizirajo in razširjajo svoje obrate. Potem bo tudi »Rodna gruda« bolj redno prihajala med vas, dragi rojaki in rojakinje.

Ob peti obletnici »Rodne grude« se vsi sotrudniki Matice in »Rodne grude« prav tega najbolj zavedamo, da bi se mi zaman še tako trudili za njeno redno izhajanje in za čim višjo kvaliteto, če nam v tem našem delu ne bi tako požrtvovalno pomagali mnogi rojaki in rojakinje z rednim plačevanjem, z razširjanjem revije, naročnine, prostovoljnimi prispevki, dopisovanjem itd. Zato njim v imenu Matice in vse naše slovenske javnosti najprvo izrekamo našo najtoplejšo zahvalo in priznanje. Obenem prosimo vse naročnike, katerih glavna zasluga je, da je »Rodna gruda« doživela tako lep razvoj in napredek, da ji ostanejo zvesti tudi v bodoče, da ji pridobijo nove naročnike in sotrudnike, da ji z dobrimi nasveti pomagajo do še višje vsebinske vrednosti, kvalitete, domačnosti in umetniške lepote.

Tudi mi uredniki »Rodne grude« in sotrudniki Matice se bomo v bodoče še bolj trudili, da vam bo »Rodna gruda« ugajala, skupaj pa bomo dosegli, da bo še nadalje prihajala med vas, noseč vam ljubeče pozdrave rojstne domovine, kot glasnik miru in prijateljstva, kot organ Slovenske izseljenske matice, kateri so interesi izseljencev še prav posebno pri srcu.

Poslanstvo

Petič je odšel predsednik Zvezne ljudske republike Jugoslavije na dolgo pot v daljne azijsko-afriške dežele. Obiskal bo Indonezijo, Burmo, Indijo, Ceylon, Etiopijo in Združeno arabsko republiko.

To so izvenblokodske države. Njihove vlade prav tako kakor vlada FLRJ menijo, da je povezo-
vanje držav v bloke škodljivo za ohranitev in utrditev svetovnega miru in pomeni nadaljevanje hladne
vojne. Zavedajo se, da je boj za ohranitev svetovnega miru mogoč le v pogojih mirnega sožitja enakoprav-
nih narodov vsega sveta. Vedo tudi, da v blokih niti večje države niso enakopravne med seboj, kaj šele
male, vedo, da so interesi malih držav velesilam kaj malo pri srcu. In končno še enkrat: vedo, da to ni
pot, ki vodi k miru. Človeštvo pa je utrujeno. Odbija ga vse, kar ogroža mir in priteguje vse, kar ga
ohranja in utrjuje. Zato raste število držav, ki so izven blokov. Vendar tu število ni važno, temveč je
važno dejstvo, da ideja mirnega sožitja in ustvarjalnega sodelovanja med vsemi narodi sveta vedno bolj
osvaja človeštvo in potiska politiko blokov vedno bolj v ozadje.

To je ideja, ki se je v mednarodnem javnem mnenju že globoko zakoreninila. Vendar je za srečo
in napredek človeštva tako velike in živiljenjske važnosti, da jo je treba še nadalje utrjevati, da bo velika
družina narodov, ki so resnično za mir, še močnejša. To je plemenit in človekoljubni cilj potovanja pred-
sednika Tita v daljne azijsko-afriške dežele. Zato je razumljivo, da njegovo potovanje skrbno spremljajo
ne samo narodi Jugoslavije, temveč vsi dobronamerni ljudje v svetu, zavedajoč se njegovega pomena za
odvrnitev grozeče katastrofe, ki znova preti človeštvu — tretje svetovne vojne. Seveda bo potovanje
predsednika Tita prav gotovo pripomoglo tudi do okrepljenega gospodarskega sodelovanja med FLRJ
in državami, ki jih bo obiskal, do živahnije trgovinske izmenjave s temi deželami in FLRJ, ki jo
hočejo vzhodne države v svojem »ideološkem« boju proti Jugoslaviji na vsak način onemogočiti.

Prav gotovo se želji, da bi se potovanje predsednika Tita zaključilo s polnim uspehom, ne pri-
družujejo samo narodi Jugoslavije in vsi miroljubni ljudje v svetu, temveč tudi večina naših rojakov v
tujini, ki so že ponovno v dejanju dokazali, da jim je ohranitev svetovnega miru nad vse pri srcu.

PRVO SLOVENSKO ČEZOCEANSKO PRISTANIŠČE

Odrpta je morja široka cesta, Slovenija je povezana s pomorskimi tržišči vsega sveta

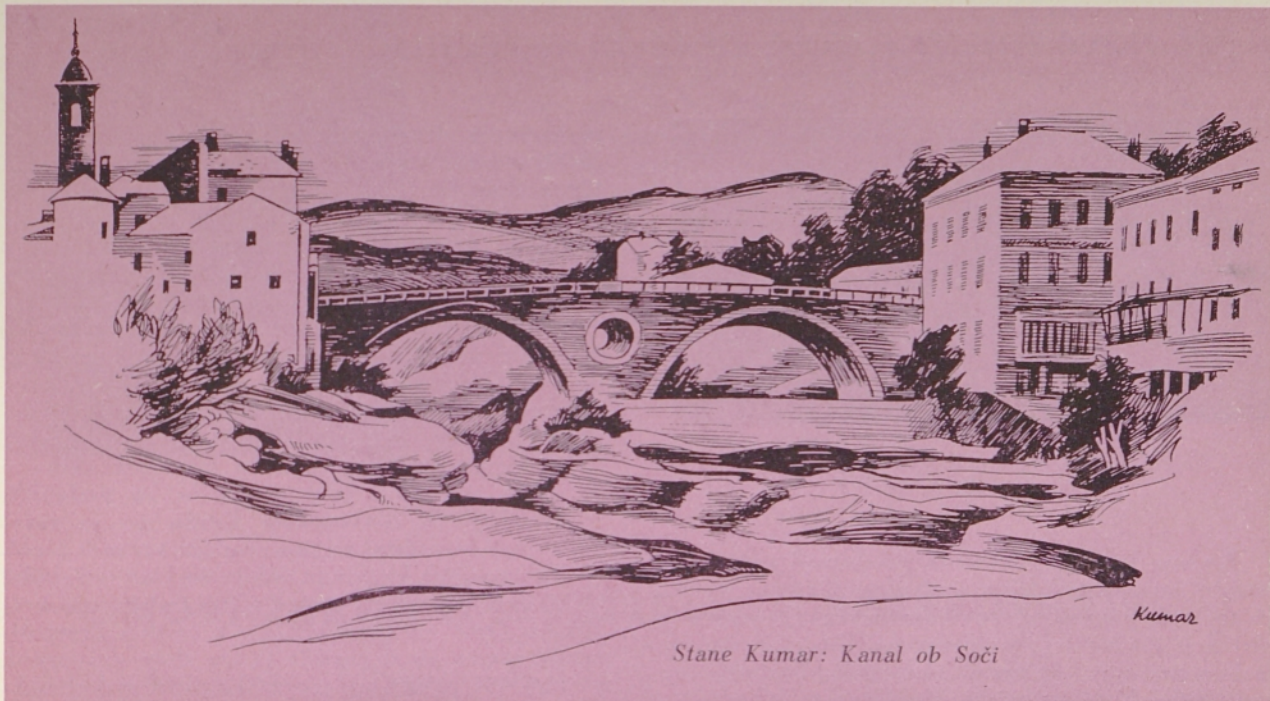
Zgodilo se je, na kar smo Slovenci čakali sto in stoletja. Pred štirimi leti, 1954, ko je bila Istra definitivno priključena Jugoslaviji, smo Slovenci prvič v zgodovini dobili lastno izhodišče na morje: 56 km obale od Debelega rtiča do Dragonje in na obali tri pristaniška mesta, Koper, Izolo in Piran. Začetek je bil skromen, predvsem krajevnega pomena, ki pa je rasel iz leta v leto in končno že iz meseca v mesec. Moderna avtomobilska cesta je Slovensko Primorje približala srcu Slovenije, Ljubljani, začutila je njegovo pomorsko dejavnost vsa naša ožja domovina, odjeknila pa je preko cele Jugoslavije. Z ustanovitvijo Splošne plovbe Piran z ladjedelnico, dveh velikih ribiških podjetij v Piranu in Izoli, Obalne plovbe v Kopru in še nekaterih podjetij je pomen naše skromne obale pridobival iz dneva v dan. Predvsem je rasla veljavnost Kopra kot upravnega središča Slovenskega Primorja. Promet v njegovi luki se je razveseljivo dvigal. Ob vsej skromnosti luških naprav

je nad eno tretjino njegovega letošnjega prometa odpadlo na uvoz, izvoz in tranzit. Velikim čezoceanskim ladjam pa Koper doslej ni bil pristen. In drugi dve slovenski luki prav tako ne.

Zaradi preobremenjenosti reške luke, ki nikakor ne more biti več kos venomer rastočemu pomorskemu prometu severnega Jadrana, izvažajo in uvažajo Jugoslavija preko sosednjega Trsta že zdaj okrog 150.000 ton blaga letno. Reki v razbremenitev in v pritegnitev predvsem domačega tovora v domače luke bosta postopoma urejeni pristanišči v Bakru in Kopru.

Koper ima za to vse predpogoje in mnoge prednosti: zavarovan je pred vetrovi ter razpolaga s širokim ravninskim zaledjem, ki mu mimo Splita skoraj ni podobnega na vsej jugoslovanski morski obali. In tako so se odločili za izgradnjo tovrnega pristanišča na severni obali Kopra. Pristanišče bo dostopno tudi največjim čezmorskim ladjam. Predvidenih je 400 m operativne obale, ki bo zgra-

Stane Kumar: Kanal ob Soči

jena v treh zaporedjih do leta 1961 z zmogljivostjo okrog 500.000 ton tovora, ki ga bo mogoče opraviti s kamioni po veliki moderni cesti. Kasneje bo dovršena luka neobhodno morala biti povezana tudi z železnico, 36 km do Divače. Nova tovorna luka bo dajala letno okrog 1.500.000 dolarjev deviznega dohodka, zato je gospodarsko povsem opravičena.

Letos so zgradili prvih 135 m operativne obale. Stala je nekaj nad 115 milijonov dinarjev ali 845.000 dinarjev na tekoči meter, kar je najcenejša gradnja te vrste v Jugoslaviji. Je predvsem delo kolektiva Vodne skupnosti Koper, ki je bila projektant, investitor in izvajalec del. Originalnost, ekonomičnost in solidnost gradnje, ki je bila povezana z mnogimi težavami, so priznali tudi znani tuji strokovnjaki s področja pristaniških gradenj. Projektiral je moderno pristanišče mladi inž. Miloš Gnus. Pričakujejo, da bo v letu 1959 tovarni promet nove luke zajel nad 100.000 ton.

Nedelja, 7. decembra je bil tisti zgodovinski dan, ko je čezoceanska ladja prvič pristala ob slovenski morski obali. Koper si je nadel svečano lice. Vsa priroda se je v bogastvu luči in toplote radovala z več ko 10.000 gledalci, bližnjimi in daljnimi, ki so se zbrali na novi severni obali v

pričakovanju velikega trenutka. Tribuno so napolnili slavnostni gostje. Sinje nebo se je zrcalilo v mirni morski gladini, po kateri so hitele čezoceanki naproti ladje Obalne plovbe, jadrnice ter ribiški in športni čolni. Nekaj po deseti uri je med tuljenjem ladijskih siren, zvoki godbe na obrežju in vzklikanju množic pristala ob obali 9310-tonska ladja »Gorica«, last Splošne plovbe Piran. Njen ogromni trup je zavzel ves lični zunanji rob nove obale. Simbolično jo je privezal k bregu predsednik Izvršnega sveta LR Slovenije Boris Kraigher. Sledilo je manifestativno zborovanje, s katerega so poslali na ladjo »Gale« pozdravni brzozjav predsedniku Titu na njegovem potovanju v službi medsebojnega prijateljstva in miru. Razgibano je ostalo mesto vse popoldne in kasno v noč, ko se je njegova prva čezoceanska obiskovalka odela v razkošje luči.

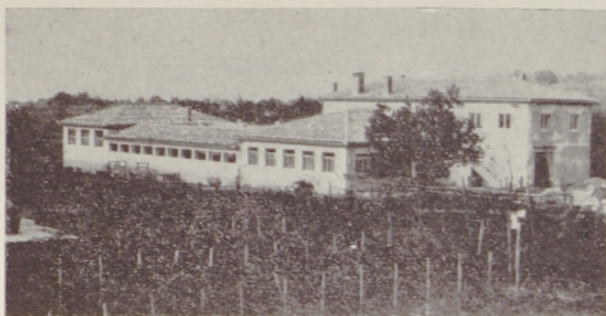
Minil je izredni praznik in pričela so se spet nova dela za izgradnjo naslednjih 135 m operativne obale, ki je zanjo investicijski program že odobren. Postopoma bodo zgrajeni tudi skladiščni prostori in urejena mehanizacija — Koper se bo v nekaj letih razvil v popolno čezoceansko pristanišče.

Viktor Pirnat

O B V E S T I L L O

Skupščina Ljudske republike Slovenije je dne 28. decembra pričela z razpravo o gospodarskem programu republike Slovenije v letu 1959. Ob času, ko zaključujemo to številko »Rodne grude«, razprava še traja. Zaradi izredne važnosti bomo podrobnejše poročilo o gospodarskem programu Slovenije za leto 1959 priobčili v prihodnji številki.

Spet nove tovarne, šole, ceste in železniške proge

Največja silnica trt v Vrhopolju pri Vipavi
odprta lani 29. novembra

Ko smo lani 29. novembra praznovali petnajstletnico ustanovitve nove, svobodne Jugoslavije, so ta najlepši praznik domovine državljani spet proslavili z novimi delovnimi uspehi. Najlepše vezilo je bila pač nova avtomobilska cesta »Bratstva in enotnosti«, ki je povezala Ljubljano z Zagrebom. Zgradilo jo je 54.000 naših mladincev in mladink iz vseh krajev naše države. 25. novembra je predsednik republike Tito prerezal trak in to cesto izročil prometu. Že dan prej pa je bil odprt tudi drugi del sodobne avtomobilske ceste, dolg 18 km, ki povezuje Sarajevo z avtomobilsko cesto »Bratstva in enotnosti«. Dalje je bila izročena javnemu prometu sodobna avtomobilska cesta Štip—Radovište v Makedoniji, dolga 29 km. Gradbeni stroški za to cesto, ki je del glavne ceste Strumica—Štip, so znašali okrog 800 milijonov dinarjev.

Na Dan republike so začela voziti motorna vozila po 30 km dolgi novi cesti, ki veže Banjo Luko z avtomobilsko cesto ter po 80 km dolgi sodobni avtomobilski cesti med Vrhopoljem in Osijekom, ki je povezana z avtomobilsko cesto »Bratstva in enotnosti«. Na slavnostno okrašeni železniški postaji Vreoci je na ta dan več tisoč ljudi navdušeno pozdravilo prvi vlak, ki je pripeljal po novi progi Vresnik—Vreoci. To je prvi del nove železniške proge, ki bo povezala Beograd in Bar. Poleg te je bila izročena prometu tudi normalnotirna proga Stalač—Kraljevo ter 16 km dolga normalnotirna proga Brodice—Debeli Lug, ki ima velik gospodarski pomen zlasti pri nadaljnji izgradnji rudnika bakra v Majdanpeku, kakor tudi za razvoj turizma v tem delu dežele.

Obratovati so začele mnoge nove tovarne, pri številnih so pa odprli nove oddelke. V nekaterih tovarnah so začeli izdelovati nove proizvode ali pa so povečali proizvodnjo. V Sarajevu je začel obratovati živilski kombinat, ki je veljal 1125 milijonov dinarjev. Nova klavnica in hladilnica ima najmodernejšo napravo in je med največjimi objekti te vrste v državi. V železarni in livarni v Ilijažu

je zagorela druga električna peč, ki bo dajala 25.000 ton surovega železa na leto. Dograjen je bil 400 m dolg in 65 m visok jez zbiralnega jezera Peruča za hidroelektrarno »Split«, ki je veljal 2,5 milijarde dinarjev. V Somboru so odprli novo tovarno, ki bo na leto izdelala 300.000 parov otroških čevljev. V Dojranu je pa začela obratovati tovarna za predelavo in konserviranje sladkovodnih rib z zmogljivostjo 250 ton letno. Novo klavnico in hladilnico so dobili tudi v Vrbasu. V Bostanskem Brodu je začela obratovati moderna tovarna nogavic, ki bo izdelovala svoje izdelke iz sintetičnega prediva. Tovarna trikotaže »Šik« v Sarajevu je dobila nove stroje in bo podvojila proizvodnjo. V Slavonskem Brodu pa je začel obratovati nov obrat za proizvodnjo vezanih plošč.

Več manjših krajev je dobilo na Dan republike električno razsvetljavo, med njimi tudi rojstni kraj Nikole Tesle Smiljani v Liki. V okolici Prespanskega jezera so dogradili 12 km dolg daljnovod, po katerem je na Dan republike prvič stekel električni tok v šest vasi na vzhodni strani jezera.

Šestindvajsetega novembra so v središču pasivne Bele krajine v Metliki odprli novo predilnico volnene preje ter največjo vinsko klet v Sloveniji, ki bo lahko vskladiščila 150 vagonov vina. Primorska je dobila dve novi šoli. Zgrajeni sta bili v Orehku pri Cerknem in v Divači. V Komnu na Primorskem so odprli novo zgradbo podjetja »Aluminij«, ki je bilo ustanovljeno l. 1955 in lepo napreduje. V Vrhopolju pri Vipavi so praznovali kar tri jubileje — deseto obletnico ustanovitve kmetijske zadruge, pedesetletnico gojitve trt siljenk in otvoritev silnice za trte. V Avčah pa so odkrili spomenik padlim v narodnoosvobodilni borbi. V Šempetru v Savinjski dolini so odprli nov hmeljarski dom. V Kranjski gori pa je začela obratovati nova žičnica na Vitranc.

Nova šola v Orehku pri Cerknem

Petintridesetletnico uspešnega, požrtvovalnega dela pri zatiranju pljučne tuberkuloze je nedažno praznoval tudi izven mej Jugoslavije dobro znani slovenski zdravnik prof. dr. Robert Neubauer. Pod njegovim vodstvom je zrastle na Golniku moderno zdravilišče za pljučno tuberkulozo, kjer je ob skrbni negi in najnovejših metodah zdravljenja, ki jih je uvedel dr. Neubauer, spet našlo izgubljeno zdravje na stotine bolnikov iz vse Jugoslavije. Sam se je strokovno neprestano izpopolnjeval in svoje bogate izkušnje posredoval tudi mlajšim zdravnikom. Vojna mu ni prizanesla. Okupator ga je zaprl v zloglasne begunjske zapore. Leta 1944 se mu je posrečilo, da se je pridružil partizanom. Po osvoboditvi je bil najprej načelnik protituberkuloznega oddelka v Komiteju za narodno zdravje v Beogradu. Dobra tri leta je nato deloval pri Svetovni zdravstveni organizaciji kot pomočnik šefa za tuberkulozo, kasneje pa kot svetovalec za oprasanja tuberkuloznih obolenj pri ceylonski vladi. Zdaj pa je že dve leti predstojnik ftiziološke klinike v Ljubljani.

TOMO BREJČ

NOVI ZAKON O INVALIDSKEM ZAVAROVANJU

Na jesenskem zasedanju je Jugoslovanska ljudska skupščina poleg drugih sprejela tudi nov moderen in sodoben zakon o invalidskem zavarovanju. Ta zakon je sestavni del jugoslovanskega dolgoročnega socialnega zavarovanja in pomeni za delovne ljudi naše dežele novo veliko socialno pridobitev.

Kakšne so prednosti novega invalidskega zakona v primerjavi z zakonom, ki je bil dosedaj veljaven v naši zvezni republiki?

Novi zakon v svojih temeljnih odločbah daje zavarovancem-invalidom naslednje pravice:

1. Pravico do invalidske pokojnine — in v primeru potrebe — pravico do posebnega dodatka za pomoč in potrebo.

2. Pravico do invalidnine.

3. Pravico do usposobitve za drugo delo (poklicna rehabilitacija) in pravico do oskrbnine za ves čas, dokler traja usposobitev za drugo delo, dokler zavarovanec-invalid ne prejema plače na novem delovnem mestu.

4. Pravico do zaposlitve, primerno preostali delovni sposobnosti in pravico do posebnega denarnega nadomestila, če plača na novem delovnem mestu ne dosega prejemkov pred nastopom invalidnosti.

Poleg povečane invalidske pokojnine (ca. 14%), kar pomeni povečanje dosedanjega invalidskega sklada povprečno za tri milijarde dinarjev letno, je največja človeška in humana vrednost novega invalidskega zakona v tem, da delovni invalid, ki je še sposoben za delo, v bodoče pri nas ne bo imel več morečega občutka manjvrednosti in notranje zagrenjenosti, občutka, da je za družbo nekoristen, da ne more več preživljati sebe in svojo družino,

temveč bo kljub svoji invalidnosti polnovreden, aktivni gospodarski in družbeni ustvarjalec, sposoben skrbeti za sebe in svojo družino.

Večina zakonov te vrste v svetu in tudi dosedanji zakon o invalidskem zavarovanju pri nas je imel namreč to hibo, da se je smatralo, če je delovni invalid dobil več ali manj ustrezno pokojnino ali invalidnino kot nadomestek za plačo pred nastopom invalidnosti in po njej za zmanjšano delovno sposobnost, da je s tem družba že izpolnila svojo dolžnost za delovnega invalida in se zanj v glavnem ni več zanimala. V FLRJ smo sicer po osvoboditvi dobili predpise, ki so obvezovali podjetja, da morajo zaposliti določen odstotek delovnih invalidov, ker pa ti niso imeli zakonite pravice, ki jo daje novi zakon, do nove profesionalne usposobitve, ti predpisi razumljivo niso imeli pravega učinka.

Glavno skrb za delovne invalide v smislu zakona prevzame Državni zavod za socialno zavarovanje: on bo izplačeval pokojnine ter sklepal pogodbo s podjetji o prekvalifikaciji in zaposlitvi invalidov kakor določa zakon. Toda v tem delu mu morajo obvezno pomagati okrajni in občinski ljudski odbori, sindikati in druge družbene organizacije, delavski sveti in njihovi upravni odbori, skratka, vsa družba.

Delovni invalidi bodo deležni posebnega varstva ob sklepanju in prenehanju delovnega razmerja kakor pri določanju delovnih pogojev na mestu zaposlitve.

Prvič v zgodovini naše dežele imamo zakon o invalidnem zavarovanju, ki ima tudi preventivno vrednost, zakon predvideva namreč tudi zaščito delovnih ljudi na takih delovnih mestih, kjer bi invalidnost mogla nastati zaradi nevarnega zdravju škodljivega dela.

Zakon omogoča delavcem, zaposlenim pri težkem in za zdravje škodljivem delu v primerih ko je nastajanje določenega odstotka invalidnosti neizbežno, delo na drugem delovnem mestu in odškodnino za eventualno zmanjšanje osebnega dohodka, do višine plače, ki jo je imel zavarovanec na starem delovnem mestu. Ta zaščita velja predvsem za delavce, zaposlene v civilnem, in gospodarskem letalstvu, v potapljaštvu, pri podzemeljskih delih v rudnikih in na drugih težkih in za zdravje škodljivih delih.

V zvezi z novo sodobno ureditvijo invalidskega zavarovanja se spreminja tudi vsebina oziroma nazivi posameznih denarnih prejemkov:

invalidsko pokojnino bodo po večini prejeli tisti zavarovanci invalidi, pri katerih profesionalna usposobitev ali zaposlitev na drugem delovnem mestu ni več mogoča.

Določeni odstotek invalidnine bodo prejeli vsi zavarovanci invalidi, ne glede na to, ali poškodba vpliva na njihovo delovno zmožnost ali ne, če jih ta poškodba kakorkoli omejuje v zasebnem življenju. Telesne poškodbe so razdeljene v osem stopenj od 50- do 100-odstotne invalidnosti.

Oskrbnino bodo sprejemali vsi tisti delovni invalidi zavarovanci, pri katerih je mogoča nova profesionalna usposobitev, in sicer: 1. od dneva pridobitve pravice do rehabilitacije; 2. za ves čas, dokler traja profesionalna usposobitev (rehabilitacija); 3. za čas, ko se po končani rehabilitaciji privajajo na novo zaposlitev; 4. invalidi,

ki so sposobni opravljati drugo delo brez profesionalne rehabilitacije, ki pa jim je vendarle potrebno določeno privajanje na drugo delo; 5. invalid, ki mora zaradi bolezni začasno prekiniti poklicno rehabilitacijo. Oskrbnina znaša 90% povprečne plače z vsemi stalnimi dodatki zadnjih treh mesecev.

Denarno nadomestilo pripada vsem delovnim invalidom II. in III. kategorije, in sicer: 1. začasno nadomestilo do nastopa ustreznega dela, na katero so poslani; 2. nadomestilo za eventualno manjšo plačo na drugem delovnem mestu; 3. nadomestilo za delo s skrajšanim delovnim časom.

Izseljenci-povratniki imajo pravico do invalidske pokojnine, če je njihova zaposlitev v novi Jugoslaviji v zadnjih petih letih trajala 40 mesecev in če imajo z zakonom predvideno pokojninsko dobo.

Novi zakon o invalidskem zavarovanju ima 295 členov, ki obširno in podrobno urejujejo vso problematiko invalidskega zavarovanja. To je pravzaprav cela knjiga, iz katere smo zaradi pomanjkanja prostora objavili le najvažnejše določbe. Vendar je že iz tega materiala, ki ga tu objavljamo, razvidno, da je novi zakon o invalidskem zavarovanju dejansko dragocena pridobitev delovnih ljudi naše dežele.

Če bi bila kateremu koli naročniku »Rodne grude« v zvezi z zgoraj navedenim zakonom potrebna podrobna pojasnila, naj se obrne na naše uredništvo, ki mu bo radevolje ustreglo.

Peter Levec

Spomini

Žar minulih vojnih let
v prsih nam budi spomine
nanje, ki so iz temine
v zarjo dvignili nov svet,
nanje, ki v naš čas zazrti
so odšli po poti smrti.

Dolge v noč so šle kolone
v smrt, da mi bili bi srečni.
Že za njimi sonce tone:
daljni so, nesmrtni, večni.

Včasih še srce vztrepeče,
misel svetla gre za njimi —
in kot v vetru cvetje rdeče
v prsih valove spomini.

Pozimi ob Bohinjskem jezeru

55 let prvega društva

Slovenske narodne podporne jednote

Prvo slovensko društvo v Chicagu, Ill., ki je bilo ustanovljeno s svobodomiselnimi načeli, je klub »Slovenija« ustanovljen leta 1891. Ta klub, ki je imel 60 članov, se je pozneje pridružil češki svobodomiselni podporni organizaciji CSBPJ in dobil pri njej številko 44.

V oktobru 1902 so čičaški Slovenci ustanovili Slovenski delavski pevski zbor »Orel«, ki je deloval do leta 1913. 17. julija 1903 pa je bil ustanovljen v Chicagu socialistični klub, ki se je pozneje imenoval klub št. 1 Jugoslovanske socialistične zveze.

5. avgusta 1901 je pričel v Chicagu izhajati socialistični tednik »Zora« s podnaslovom Glasilo združenih slovenskih delavcev v Ameriki. Izšlo je vsega 10 števil. — Leto dni kasneje (5. nov. 1902) pa je pričel izhajati v Chicagu tednik Glas Svobode, ki je imel podnaslov »Prvi svobodomiselni list za slovenski narod v Ameriki«. Izhajal je do leta 1928.

Iz krogov izdajateljev Glasa Svobode in pa članov socialističnega kluba v Chicagu je vzklila pobuda, da je treba ustanoviti tudi slovensko napredno podporno jednoto. V ta namen so se 25. septembra 1905 — pred 55 leti — sestali Franjo Bernik, Franjo Klobučar, Martin Konda, Frank Medica, Anton Mladič, Ferd. Sadnik, John Štonich, Joseph Verščaj in Anton Trampuš ter so sklenili ustanoviti novo podporno društvo pod imenom »Slavija« ki naj deluje za slovensko narodno jednoto. 4. oktobra 1905 je bil izvoljen prvi stalni odbor in sicer Frank Klobučar za predsednika, Josip Verščaj za podpredsednika, Anton Mladič za zapisnikarja in Frank Bahovec za blagajnika. Tega dne so imeli že 48 članov. Agitacijo za pristop članstva v novo podporno društvo je podprl predvsem čičaški socialistični klub in tudi vsi ustanovni člani pevskega zbora »Orel« so postali ob ustanovitvi »Slavije« njeni člani. Društvo je prav tako podprl tednik Glas Svobode, saj sta bila njegova lastnika in izdajatelja Martin Konda in Frank Medica med ustanovitelji novega društva. Tudi ko sta Konda in Medica leta 1904 odšla od Glasa Svobode in je postal njegov urednik Jože Zavertnik, je podpora ostala, saj je bil Glas Svobode prvo glasilo nove Slovenske narodne podporne jednote. V aprilu 1904 je imela »Slavija« že 74 redno plačujočih članov.

Ustanovitvi »Slavije« je sledila ustanovitev še nadaljnjih podpornih društev po svobodomiselnih načelih. V oktobru 1905 je bilo ustanovljeno v La Sallu, Ill. društvo »Triglav«, v januarju 1904 v Conemaughu-Johnstownu, Pa. društvo »Adrija«, v februarju 1904 v Steelu (pozneje Neffsu), O. društvo »Bratstvo«, zatem tudi v februarju 1904 društvo »Naprej« v Clevelandu, O., na spomlad 1904 v Morganu, Pa. društvo »Bratstvo«, v aprilu 1904 društvo »Prosveta« v Alleghenyju, Pa., zatem v South Chicagu društvo »Delavec« in 6. aprila 1904 v Yaleu, Kans. društvo »Bratstvo-Naprej«.

Pri »Slaviji« so pričeli s pripravami za ustanovitev narodne podporne zveze in zgoraj navedena društva — skupno s »Slavijo« devet — so soglašala s predlogom. Ko se je 6. aprila 1904 sestala ustanovna skupščina za

Nekaj slik rekreacijskega centra (počitniške farme) društvo SNPJ v Clevelandu. Od zgoraj navzdol: parkirni prostor; člani glavnega odbora; kaj je prijetnejšega od piknika?; tile prostovoljni kuharji znajo poskrbeti, da je tudi »notranji minister« dobre volje; balinišče, zadaj poslopje rekreacijskega centra.

novo slovensko osrednjo podporno organizacijo (tretjo po vrsti) so bila na njej vsa ta društva zastopana ali po zastopnikih, ki so jih poslala sama (Johnstown in La Salle) ali pa po članih »Slavije«, ki so dobili od njih pooblastila. Skupno je bilo 12 delegatov, od tega 10 iz Chicaga. Tako so ta društva postala ustanovni člani Slovenske narodne podporne jednote (SNPJ) ter so dobila pri njej številke od 1 (»Slavija«, Chicago) do 9 («Bratstvo-Naprej«, Yale) po vrstnem redu kakor so zgoraj navedena. Od teh delegatov sta živa še 92-letni John Verščaj (brat ustanovitelja »Slavije« Josepha) iz Chicaga in Frank Petrich, ki živi v Kaliforniji. Od ustanoviteljev »Slavije« pa sta poleg teh dveh članov živa še Anton Trampuš in Michael Skočir. John Verščaj je danes najstarejši član SNPJ.

Naša jubilentka »Slavija« je torej konec lanskega leta dočakala 55-letnico ustanovitve. Njena zgodovina je zgodovina struj in življenja med chicaskimi socialističnimi in svobodomiselnimi rojaki. Nekaj let so bili v njej hudi boji med socialisti, svobodomisleci-nesocialisti in nevtralci (sredinci), vendar so se ta nasprotja sčasoma izgledila, delno s popuščanjem in sporazumom, delno z izstopi, delno pa z izključitvami. Pionirsko društvo »Slavija« pa še živi in še danes živahno deluje.

Lani se je »Slaviji« pridružilo še društvo št. 39 SNPJ »Narodni vitezi«, ki se je tudi ustanovilo kot samostojno društvo »Vitezi sv. Martina«. Leta 1906 pa se je preosnovalo v društvo »Narodni vitezi« in je pristopilo k SNPJ kot društvo št. 39. To društvo deluje že tudi 52 let.

Proslava je potekla prav lepo in je bila nov pripevek k utrditvi društva, k utrditvi Slovenske narodne podporne jednote in k utrditvi narodne zavesti med našimi izseljenimi rojaki. Tudi Slovenska izseljenska matica in uredništvo Rodne grude čestitata »Slaviji« k lepemu jubileju in ji želita še mnogo let plodnega ter za vse naše rojake v Chicagu in vseh Združenih državah koristnega dela.

Cvetko A. Kristan

Bil sem med prvimi naseljenci v Novi Zelandiji

Midva s prijateljem sva bila med prvimi slovenskimi naseljenci v Novi Zelandiji. Zato lahko povem, da so se v teh krajih že v letih 1912 in 1913 pele naše lepe slovenske pesmi. Živel sem v Wellingtonu, kjer sem delal pri Westport Coll Company. Moj prijatelj pa je živel in delal v Oaklandu. Živeli smo v bližini morja. Zaslužek v tistih časih ni bil velik. Delali smo šest ur na dan, ali 11 dni na dva tedna, plačo pa smo dobivali vsak drugi petek. Takrat za delavce niso bili posebno lepi časi. Med njimi je bilo največ Indijancev, izmed Jugoslovancev pa so tam delali le Črnogorci. Čeprav delo ni bilo lahko, nam je bilo še kar lepo, saj smo bili mladi in zdravi. Petinštirideset let je minilo v decembru, ko sem hodil čez Nelson v malo mesto Wellington na delo. Mnogo trdih žuljev sem si tam prislužil. Pisal bi vam več, pa mi je roka okorna. Zato vam bo drugič moja nečakinja, čeprav je zelo zaposlena, kaj več napisala. Srčno pozdravljam vse zavedne bralce, posebno še tiste iz Nove Zelandije.

George Verčič, Samoyerville, Ill.

Slovenska ženska zveza za domovino

Med lanskimi obiskovalci rojstne domovine smo pozdravili tudi ustanoviteljico Slovenske ženske zveze iz Milwaukee, Wisc. mrs. Marie Prislundovo. Nekaj pozneje pa je pripotovala na ponoven obisk v domače kraje tudi glavna tajnica te velike Slovenske ženske organizacije v ZDA, mrs. Albina Novakova.

Kakor smo že poročali, je Slovenska ženska zveza lani imela svojo XI. redno konvencijo, na kateri je položila bogat obračun svoje delavnosti.

Dotaknimo se danes samo pomoči, ki jo je ta organizacija in njene podružnice nudila rojstni domovini. Skupni prispevkj v ta namen znašajo 32.000 dolarjev. Pridne članice so pomagale v različnih akcijah. V mnoge pasivne kraje so večkrat poslale živila in za otroke šolske potreščine. Šivalne stroje so nabavile nižji gimnaziji v Mirni pri Gorici, nižji gimnaziji v Vinici pri Črnomlju, ljudski šoli na Rečici ob Savinji, Zavodu za slepo mladino v Ljubljani. Otroški kliniki v Ljubljani so poslale Elektroluks kuhinjski stroj, šoli v Ribnici epidiaskop, dramski šoli v Ljubljani magnetofon. Slovenski sekciji Jugoslovanskega pomožnega odbora, ki je zbiral prispevke za pomoč Sloveniji po vojni, je Zveza in njene podružnice prispevala 2601,25 dol. Še posebej so takrat podružnice zbrale in odposlale v razne kraje Slovenije 24.144 funtov hrane, obleke in čevljev. Posebej so krile tudi poštnino, ki je znašala okrog tri tisoč dolarjev.

Lani je bila zaključena posebna zbirka v korist celjske bolnišnice, za katero je dala pobudo in jo vodila rojakinja Prislundova. Pridne članice so zbrale 952,66 dolarja in za to vsoto nabavile celjski bolnišnični aparat za laboratorijske preiskave (spectrophotometer). Aparat so nabavile v Angliji. Že prej so celjski bolnišnici poslale tudi aparat za raziskavo krvi.

Požrtvovalno delo članic SZZ in njenih podružnic dokazuje njihovo navezanost na rodno deželo, ki je zlasti v prvih letih po osvoboditvi nujno potrebovala pomoč, da bi si opomogla.

*Zakonca
Končinova
iz Francije
s 5 sinovi
in 3 hčerami
in njihovimi
družinami
ob praznovanju
družinskega
praznika*

Na obisku pri naših povratnikih

»Pozdravljen, prijatelj, kar naprej!« me je prijazno vabil rojak Nick Skube, ko sem ga obiskal v Adlešičih, v lepi Beli krajini.

Pred mnogimi leti je odšel v Ameriko kot številni drugi Belokranjci, ki na domači zemlji niso našli zaslужka. Dolga leta je trdo delal v Ameriki. Doma je bila družina sama, ki ji je pomagal z dolarji, da so še kar dobro živeli. Ni vzdržal ves čas brez domačih, nekajkrat jih je obiskal. Z njegovo pomočjo so lepo uredili dom, tudi otroci so odrasli in so poleg tetk pomagali ženi doma.

Tako je prišla druga svetovna vojna. Sin Niko je postal partizanski borec. Treba je bilo delati za dom in pomagati partizanskim borcem. Kot nalašč so bile takrat res zelo dobre letine. Pri družini Nicka Skubeta v Adlešičih so partizani našli vedno gostoljuben sprejem. V zadnjem letu vojne je okupator požgal lepe Adlešiče. To je bilo 23. marca 1945. Tudi pri Skubetovih so utrpeli precej škode. Takoj po osvoboditvi pa je družina z državno podporo obnovila požgana gospodarska poslopja. Bilo je mnogo truda, ki pa je danes že pozabljen. Medtem je tudi Nick Skube, ki je delal v Ameriki, dosegel polna leta za pokoj in se nekako pred štirimi leti vrnil v domač kraj.

Tako je bil zopet doma, po dolgih letih in za vselej. Spet je sedel za domačo mizo s svojo družino. S pokojnino bi v Ameriki ne živel ravno sijajno. Tu pa živi prav lepo. Doma si je uredil čebelnjak in udoben dom. Ker ni imel dovolj krme, je dokupil še sveta, da družina ne bo lačna, oziroma da ne bo treba po krmo na Kočevsko, kot morajo nekateri Belokranjci.

V prostem času rad prebira časopise, posebno še »Glas naroda«, v katerega še sam včasih kaj napiše. Tako se mi zdi, kot da bi se ti naši Amerikanci med seboj pogovarjali preko svojih časopisov. Nick se tudi rad udeležuje kulturnih prireditev. Ko so lansko leto nastopili šolarji iz Jevnice v Adlešičih, jih je povabil na svoj dom; celo slavlolik jim je postavil z napisom »Dobrodošli prijatelji iz Jevnice«. Napis je bil v slovenskem in angleškem jeziku. Na vrtu je postavil mize, ki so bile obložene z raznimi dobrotami. Tam so bili otroci pogoščeni. Tega obiska jevniški škorčki ne bodo pozabili. Vse akcije, ki so v prid domačemu kraju, tudi vedno rad podpre.

Danes je Nick kljub težkemu delu, s katerim si je skozi dolga leta tam v daljni Ameriki prislužil pokojnino, ves zdrav, močan, kakor gora visok. In vsi, ki ga poznamo, mu iz srca želimo, da bi bil še dolgo let tak, zdrav in vesel med svojimi tam v lepih Adlešičih.

Lani o božiču je minilo osemdeset let, ko je zavekal v preprosti kmečki kajžici v Beli krajini Jože Kostolovič. Tudi njega je življenjska pot odpeljala v Ameriko, kjer je delal v raznih podjetjih in nazadnje v ladjedelnici celih 43 let. Pred petimi leti se je vrnil v domači kraj in se naselil pri svoji hčerki Marici in Jožetu Adlešiču. Kmalu po vrnitvi pa je zbolel in so mu morali odrezati nogo. Dobil je invalidski voziček, s katerim se sedaj prepeljava po stanovanju.

Povedati vam moram tudi to, da je Jože Kostolovič pravi graščak, saj stanuje v znanem Pobreškem gradu, ki ima za seboj veliko zgodovino. Pobreški grad je okupator med vojno požgal. Tudi zdaj je grad še deloma porušen, toda Kostolovič in njegovi sorodniki so si uredili v njem prijetno dvosobno stanovanje, ki ima dovolj sonca. Tudi elektriko so si napeljali. Oče je dobil še radio, ki ga kratkočasi. Zelo rad si prižge pipico in pokramlja. Z očali še kar dobro vidi; tudi sliši odlično. Kljub visokim letom na njegovem obrazu še ni opaziti gub.

Petletnico svojega povratka v stari kraj smo svečano proslavili. Bil sem med povabljenici, med njegovimi prijatelji in znanci. »Zapojte kakšno lepo slovensko pesem,« je zaželel in seveda smo mu radi ustregli. Tudi sam je pomagal. »Ja, kje je pa godec,« se je naenkrat spomnil. Že so hiteli po godca. Ko je ta raztegnil meh, smo morali pa seveda še zaplesati. Veselo smo se zavrteli, on pa nas je zadovoljno gledal. Mogoče je v mislih kar plesal z nami, saj je bil v mladosti dober plesalec.

Že se je daniilo, ko so se gostje pripravljali za odhod. On nas je pa še vedno vabil, da bi še pili in jedli, saj je bila miza neprestano polna. In še to je povedal: »Vesel in zadovoljen sem, ko smo uredili stanovanje in napeljali elektriko. Vesel sem tudi, da ste prišli. Še pridite!«

Dragi Jože. Želimo ti, da bi bil še mnoga leta čil in zdav poleg svoje skrbne hčerke in zeta. Le še velikokrat nabaši svojo priljubljeno pipico in mi te bomo radi še dostikrat obiskali.

Miha Vahen

Rojak Nick Skube v narodni noši kot belokranjski pastir. Pri oknu Jože Kostolonič

K R I V A J E B I L A M A Č K A

Vsakemu je draga misel na rojstni kraj in kraje, kjer je preživel svojo mladost. Še dražja je tistemu, ki živi daleč in so vmes morda že dolga desetletja, odkar ni bil doma pri svojih. Domo-tožje, to je neozdravljiva bolezen vseh tistih naših rojakov, ki jih je židljenje s svojimi neusmiljenimi vezmi priklenilo na tuja tla. Če so tam morda tudi našli po dolgih letih trdega dela srečo in zadovoljstvo — hrepenenja po rojstnem kraju in očetovi hiši pa v njihovih srcih tujina ni mogla zatreti.

Tudi Ančka iz Detroita se je odločila, da po dolgih letih obišče rojstni kraj Podzemelj v prelepi Beli krajini. Koliko Belokranjcev je odšlo kakor ona v svet. In šele ko so bili tam daleč v tujih velikih mestih, so se prav zavedali, kako lepa je vendarle njihova rojstna deželica. Saj prej, ko so bili doma, njene lepote niso utegnili občudovati. Preveč so bili vpreženi v težko delo. Morali so misliti samo na to, kako bodo iz skope zemlje izbili nekaj grošev. Do glave so tičali v tej svoji siromašni zemlji, ki pa jo je narava obdarila s tolikšno lepoto.

Detroit je daleč, zelo daleč od Podzemlja. Od tam je Ančka pisala lepa pisma svoji sestri Malki, ki je ostala doma. Pisala je o velikem hrepenenju, ki se bo kmalu izpolnilo — spet se bosta objeli po dolgih letih na ljubem domačem pragu.

Ančka je prišla sredi sončnega poletja. Močno jo je prevzelo, ko je spet zagledala očetovo hišo, ki je bila takšna kakor da je odšla iz nje pred nekaj dnevi. Na oknih nageljčki in roženkravt — vse kakor nekoč — le klop pred hišo je bila nova.

Druga drugi sta se sestri smehljali, ko sta hodili okrog hiše in potem po hiši in Ančka je obujala spomine. Ančka je hotela vse videti, vse vedeti. Kar mimogrede je sestri povedala o potovanju, lepo je potovala na luksuzni ladji »Queen Elizabeth«, čisto drugače kakor pred leti, ko je odhajala v Ameriko.

Nekega dne sta sestri ogledovali staro kuhinjsko omaro, ki je bila prevelika za kuhinjo, pa so jo postavili v predsobi v prvem nadstropju. Ančka je gledala omaro, pa ji je v srcu vstal daben spomin. Kar svojim očem ni mogla verjeti, pa je vprašala sestro:

»Malka, kaj je to res še tista omara in tista razbita šipa, zaradi katere sem bila tako tepena od matere?«

Malka je prikimala in povedala, da nove šipe pač niso iskali, ker omaro bolj malo uporabljajo. In tako je ostala na njej razbita šipa 45 let od tistega dneva, ko jo je ubila sladkosneda mačka, ki je v omari polizala smetano. Mati pa je obdolžila Ančko in jo za polizano smetano pošteno našesškala...

Lojze Zdravje

Tako je bilo nekoč v Westfaliji

Eden mojih prvih spominov sega v peto leto mojega življenja. Bilo je to leta 1896, ko smo še živeli v Trbovljah, na Lokah. Igral sem se ob vodi, kar sem zagledal jabolko, ki je plavalo po vodi. Kar samo me je potegnilo v vodo. Hotel sem imeti jabolko. Voda mi je segla do grla, prestrašeno sem zakričal. K sreči je bila mati v bližini. Nabirala je regrat. Planila je za menoj v vodo ter me v zadnjem trenutku za lase potegnila na suho. To je bilo prvo razburljivo doživetje v mojem življenju.

Oče je bil rudar. Delal je v rovu Tereziji. Dobro še pomnim, kako mu je mati vsak dan v lončkih nosila kosilo. Naslednje leto je naša družina odpotovala za srečo in kruhom v Westfalijo.

Gladbeck, Moltkestrasse 9

To je bilo pred desetletji, ko so se naši ljudje kot slap razlivali na vse strani tujega sveta, kamor so nosili za skromne denarje naprodaj svoje delovne roke. Mnogo jih je šlo v Ameriko, drugi so ostali v raznih deželah Evrope. Tudi iz nemških rudnikov so prihajali v Avstrijo agitatorji po delovno silo. Obljubljali so visok zaslužek in stanovanja. In naši ljudje so šli, nekateri sami, drugi z družinami. Največ jih je odšlo v Westfalijo — v mesta Dortmund, Meerbeck, Mörs, Hamborn, Osterfeld in Gladbeck. Med njimi je bila tudi naša družina.

Oče se je odpeljal prvi. Nekaj mesecev pozneje je prišla za njim mati z nami — tremi otroci. Oče nas je čakal na kolodvoru v Gladbecku. Dobro se še spominjam tistega srečanja. Takoj ko sem zagledal očeta na peronu, sem stekel k njemu in ga vprašal, če mi je kupil orglice, kakor mi je obljubil. Nasmehnil se je in segel v žep. Dal mi je lepe bleščeče orglice in jaz sem čisto pozabil, da sem od vožnje truden in zaspan. Takoj sem poskušal igrati na orglice.

Bil je lep večer, nebo polno zvezd, ko smo šli počasi skozi Gladbeck v Moltkestrasse 35. Oče nam je že pripravil večerjo. Na mizi je bila kava, kruh, klobase in maslo. Za nas otroke pa še posebej čokolada in bonboni.

Nekaj mesecev smo bili podnajemniki pri družini Vengar. Potem smo se preselili za nekaj hiš dalje v novo stanovanje. Toda kmalu je tudi to postalo pretesno, ker je bil četrti otrok na poti. Končno smo našli ustrezen dom v Moltkestrasse 9, pet minut od rudnika »Graf Moltke«, kjer je oče delal. V tem stanovanju smo ostali do leta 1934. Tam je oče tudi umrl. Ko je umiral, je nad njegovo glavo visel Kristus na križu, ki ga je mati prinesla s seboj iz Trbovelj. Oče je umrl star 69 let, mati pa je dočakala 78 let.

Kmalu sem moral iti v šolo. Seveda mi je bila nemščina popolnoma tuja in sem imel težave z njo. Prvo šolsko torbo mi je daroval neki Lankovič. Bil sem ponosen, ko sem hodil z njo v šolo. Poskušal sem s kredo na tablico napisati črko i, pa sem pozabil na piko. Dva sošolca sta me opozorila: »Auf, ab, auf, Pünktchen drauf« (Gor, dol, gor, pikico gor). Počasi je le šlo, čeprav moram priznati, da nisem bil med najboljšimi učenci.

V rudnik so radi sprejemali Slovence iz Avstrije

Pred šestimi desetletji je bil Gladbeck nekakšna večja vas, saj je leta 1895 imel komaj 7800 prebivalcev. Leta 1919 je Gladbeck postal mesto, ki ima danes 85.000 prebivalcev. V teh letih se je marsikaj spremenilo. Na mestnih ulicah ne boš zdaj več srečal žensk v lesenih coklah in širokih predpasnikih, kakršne so včasih hodile na trg kupovat zelenjavo. Gladbeck je izrazito rudarsko mesto.

Najstarejši rudnik v Gladbecku pa je »Graf Moltke« jašek I/II. Ta jašek so leta 1870 prvi poglobili, leta 1875 so pri vходу izvesili veliko zastavo in z njo pozdravili prvi vagonček premoga, ki je pripeljal iz jaška.

Leta 1902 so pripeljali prvi vagončki premoga iz rudnika »Möllerschächte«, temu je sledil leta 1906 rudnik »Mathias Stinnes« III/IV, leta 1909 pa rudnik »Zweckel«.

V bližini rudnika »Graf Moltke« je neštetokrat postaval jamski nadzornik Romberg in čakal na izseljence, ki so prihajali z majhnimi lesenimi kovčki, klobukom postrani in marsikateri z murčkom v ušesu. Prijazno jih je povprašal, če morda želijo delo v rudniku. Vesel jih je nato spremljal v pisarno, ko je zvedel, da so to Slovenci iz Avstrije. Tudi rudniški ravnatelj Julius Koch, ki je bil s svojo mogočno sivo brado zelo podoben svetemu Miklavžu, jih je prijazno sprejel. Vsi so imeli Slovence radi, ker so bili znani kot dobri delavci.

Ko je tako dobil delo naš rojak Hribar, se je nadzorniku pobahal, da je v Trbovljah delal za tri. Ta ga je seveda debelo pogledal in rekel, da je to izključeno. Hribar pa je trdil svoje in mu nazadnje pokazal poročni list ter mu razložil, da je delal zase, za ženo in za otroka — torej za tri.

Ko je naredil novi priseljenec dva ali tri šhte, mu je rudniška uprava izplačala nekaj predujma, da si je lahko na obroke kupil najpotrebnejše pohištvo. Vsak rudar je moral biti tudi zavarovan, da je imel brezplačno zdravnika, zdravljenje, zdravila in v potrebi oskrbo v bolnišnici. Moral je biti tudi član pokojninskega sklada, ki mu je po

Gladbeck

50. letu izplačeval mesečno rento, katere višina se je ravnala po njegovem zaslužku v mladih letih. Lahko pa je delal tudi do 65. leta. V drugi svetovni vojni pa so rudarji morali delati do 65. leta. Danes je starostna doba za dosego pokojnine 60 let za rudarje, ki so delali vsaj 15 let kot kopači v jami. Leta 1941 je bil izdan tudi zakon, po katerem dobi rudar odškodnino, če je zbolel za silikozo.

Mnogo rudarjev se v rudniku težko in tudi smrtno ponesreči. Rudniška uprava mora za vsakega ponesrečenca plačati visoko vsoto zavarovalni blagajni »Bergbau-Berufsgenossenschaft«. Dostikrat mora zdravnik na vrat in nos v jamo k ponesrečencu ter mu, če ni druge pomoči, podaljšati življenje z injekcijo, da le prinesejo živega iz jame. Dostikrat čisto črnega pripeljejo v bolnišnico »Bergmannsheil«. Če namreč prinesejo rudarja mrtvega iz jame, mora rudniška uprava plačati več tisoč mark zavarovalni blagajni.

Rudarji, ki zbole za silikozo, se morajo zelo boriti, da jim zdravniki to bolezen priznajo. Mnogi si pomagajo na ta način, da gredo k privatnemu zdravniku na pregled. Seveda mu morajo plačati masten honorar 40 do 60 mark. Potem vložijo tožbo s pomočjo rudarskega sindikata (Gewerkschaftsbund) in prilože spričevalo privatnega zdravnika, ki je ugotovil silikozo. Mnogi na ta način uspejo in zavarovalni zavod jim mora izplačevati rento. Dosti je pa tudi takšnih, ki ne uspejo. Že večkrat se je zgodilo, da je »knap« umrl na silikozi, ki mu pa zdravniško ni bila priznana. Vdova pa ga je dala izkopati in je privatni zdravnik po smrti

ugotovil, da je imel 70 do 80 % silikozo. Tako si je končno vsaj vdova pridobila pravico do mesečne rente.

Imel sem dobre starše

Oče in mati, oba sta bila dobra in delavna. Oče je delal v rudniku, mati doma. Dvanajst otrok nas je bilo, toda polovico sestic in bratcev je umrlo že v prvih otroških letih.

Mati je delala doma od zgodnjega jutra do poznega mraka. Vrt je bil njen ponos. Na njem je toliko pridelala, da smo vsako leto zredili 2 do 3 težke prašiče. Tako nam ni manjkalo ne klobas ne mesa. Tudi pijače je bilo vedno kaj pri hiši, čeprav naš oče ni bil pijanec.

Kmalu sem dorasel za jamo. Kot fant po postavi nisem bil posebno korenjaški. Bil sem dolg in suh, da me je mati dostikrat na pol v šali okregala: »Ti suhač, ti!« To mi seveda ni bilo posebno všeč, pa sem eno pogruntal.

Neke nedelje dopoldne me je oče vzel s seboj v restavracijo, kjer so imeli tudi avtomatično tehtnico. Že v soboto zvečer mi je oče rekel, da se bova tam oba stehala. Jaz sem se za to dobro pripravil. Nabasal sem si vse žepe s svincem, seveda tako, da se na zunaj ni poznalo in krepko stopil na tehtnico. Za celih pet kilogramov sem tako pridobil na teži. Vsi, ki so stali okrog tehtnice in me videli na zunaj tako šibkega, so se čudili moji teži in me nato gledali z nekakšnim spoštovanjem. Tudi oče, ki je dejal, da sem videti pač šibak, da pa imam težke in krepke kosti.

(Se nadaljuje)

P O D O M A Č I D E Ž E L I . . .

— Ljubljanski tramvaj se je poslovil v soboto, 20. decembra. Natančno 57 let je vozil po ljubljanskih ulicah, zdaj so ga pa zamenjali moderni avtobusi in trolejbusi. Rekonstrukcija ljubljanskega cestnega prometa je stala eno milijardo sedem sto milijonov dinarjev. V soboto, 20. decembra ob 5. popoldne je množica Ljubljančanov prisostvovala otvoritvi nove krožne avtobusne proge in se pred ljubljanskim magistratom ganljivo poslovila od starega tramvaja. V imenu Ljubljančanov so se od njega poslovili tudi znani humoristi ljubljanske radio televizijske oddaje.

— Dedek Mraz je tudi letos pripravil otrokom veliko veselja in zabave. Organizacije Zveze prijateljev mladine so v mestih in na podeželju pripravile številne prireditve in pogostitve otrok. V Ljubljani se je Dedek Mraz z bogatim pravljničnim spremstvom tri dni vozil po ulicah. Na Gospodarskem razstavišču, v gledališčih, kinematografih in šolah pa so bile prireditve za otroke; kljub temu so pa bili malo razočarani, ker jim Delek Mraz ni prinesel snega.

— Krematorij bodo letos začeli graditi v Ljubljani. Za začetna dela je ljubljanska občina določila 40 milijonov dinarjev.

— Tovarna avtomobilov v Mariboru bo letos izdelala 600 vozil več.

— Škocijanske jame pri Divači so vedno bolj obiskane. Saj se ponašajo z lepimi kapniki. Da bodo hitreje in lažje dostopne, bodo zgradili posebno žično dvigalo, ki bo obiskovalce na povratku dvignilo 100 m visoko naravnost v Škocijan, kjer bodo zgradili tudi hotel.

— Najstarejši šoli na Dolenjskem sta nedvomno šola v Artičah, ki je lani novembra praznovala 115-letnico, in šola v Prečni, ki je v decembru dočakala stoletnico ustanovitve.

— Lep gasilski dom so si zgradili v Rankovcih v Prekmurju.

— Okrog 29.000 novih modernih stanovanj je bilo lani zgrajenih v Jugoslaviji.

— Novo vajensko šolo bodo zgradili v Lendavi. Na gradnjo takšne šole pa se pripravljajo tudi v Radgoni.

— Škofja Loka je 18. decembra lani praznovala svoj občinski praznik. Na ta dan je začelo v novi zgradbi obratovati podjetje »Testenina«, ki bo za dvakrat povečalo proizvodnjo. Zgradili so tudi novo javno pralnico, zavod za rehabilitacijo invalidov, v načrtu pa imajo gradnjo nove kinodvorane in modernega kopaljšča.

— Jadranska cesta od Reke do Zadra je v glavnem gotova, nekatera podrobna dela bodo končana do 1. maja letos. Graditelji te naše nove magistrale pripovedujejo, da je iz mnogih njenih razglednih točk čudovit pogled na morje in izletniške kraje na našem Jadranu. V letošnji turistični sezoni bo na novi cesti Reka—Zader že obratovala redna in zelo ugodna avtobusna zveza — kot nalašč za izlete!

Smuka v Triglavskem pogorju

Sneg je zapadel in les gre v dolino

— Leta 1954 je bilo v Sloveniji izdelanih 20.600 koles, lani pa 86.400.

— Leta 1958 je na 58 prebivalcev Slovenije odpadel en radioaparatus, sedaj ima radio sprejemnik vsak osmi državljani naše republike.

— V zadnjih treh letih se je v Sloveniji povečala prodaja premoga v nadrobni trgovini za 280 %, kave za 160 %, radioaparatusov za 150 %, električnih aparatov za gospodinjstva 100 %, riža za 77 %, mleka za 56 %, svežega mesa za 51 %, sladkorja za 28 % in testenin za 22 %.

— Lani je bil železniški promet v Jugoslaviji dva in polkrat večji kot pred II. svetovno vojno.

— Domači turizem je v Sloveniji po številu prenočitev v lanski turistični sezoni dosegel dvakratni predvojni obseg, število domačih turistov, ki so večinoma delavci in uslužbenci, pa je bilo tri in polkrat večje.

— Dograjena cesta Ljubljana—Koper je za 15 kilometrov skrajšala pot do slovenskega glavnega mesta.

— Novo sodobno bolnišnico za zdravljenje tuberkuloze so zgradili v Splitu. Namenjena je predvsem bolnikom iz Dalmacije in Bosne.

— V Negotinu na Vardarju so zgradili hladilnico, ki bo lahko sprejela 140 vagonov blaga. Letos so pridelali v negotinskem okraju 11.000 ton grozdja.

— Nova tovarna mlečnega sladkorja v Tolminu bo začela kmalu obratovati. Zdaj montirajo stroje.

— Osem novih prekomorskih tovornih ladij z okrog 27.000 brt. tonami bo letos dobila jugoslovanska trgovska mornarica. Graditi bodo začeli tudi dve novi potniški ladji za obalno plovo z okrog 1400 brt. tonami.

*Domačija na Pohorju
Sneg in sonce*

drobline

lahko pohvali še s povsem neodvisnim gospodarstvom. Pri hiši ima vse: žago, kovačnico, mizarško delavnico, mlin, poseben stroj za sekanje drv in še razne druge pripomočke, tako da si še kože sam ustroji. Vse stroje mu žene elektrika in ima kajpak tudi lastno elektrarno.

SKRINJA IZ TRIDESETLETNE VOJNE

Na sliki vidimo železno skrinjo — švedsko vojaško blagajno, tisto, o kateri nam pripoveduje Visoška kronika, da je bila polna zlatnikov. Polastili so se je Polikarp Kalan, Lukež in Jošt Schwarzkobler. Lukež je bil ob tepežu ranjen, Kalan pa je, da bi se polastil vsega zlata, Jošta zabodel in pokopal. Skrinja je zdaj v škofjeloškem muzeju.

CESARSKO-KRALJEVA NABORNA KOMISIJA IMA ZASLUGE ZA ŽIROVSKO ČEVLJARSTVO

Ko so na naboru Francu Kopaču, rojenemu v Novi vasi leta 1810, sporočili, da je »tauglih«, si prav gotovo ni mislil, da bo ta odločitev nadvse pomembna za vso žirovsko kotlino. Dodeljen je bil neki enoti dragoncev v Dalmaciji. Tam se je naučil delati težke vojaške čevlje in škornje na gube. Ko se je vrnil domov in nadaljeval s čevljarjenjem, so njegovi izdelki brž zasloveli. Pri njem sta se izučila oba sinova in še sin brata Simona. Kar kmalu so bili samostojni mojstri in naročil za tedaj že daleč naokoli znane močne čevlje je bilo vedno dovolj. Sprva so jih nosili v koših do Škofje Loke, Logateca in Postojne, pozneje pa že kar raz-

važali z vozovi. Kmečki fantje iz Poljanske doline in Notranjske, ki so nosili žirovske čevlje in odhajali na delo drugam, so ponesli njih dobro ime na Sedmograško, v Slavonijo, na Gornje Štajersko in Madžarsko, tako da se je žirovcem oglašalo vedno več tujih kupcev. V rudniku Tatabanja na Madžarskem so skoraj vsi rudarji nosili žirovske škornje in mojster Jernej Mlinar jim jih je komaj sproti dobavljal. Od samcatega vojaškega čevljarja pred približno 120 leti je doslej naraslo število tako, da zdaj v obeh žirovskih tovarnah »Alpini« in »Metki« dela skupaj okrog 1000 čevljarjev.

CESAR FRANC JOZEF ORAL NJIVO V PAVLOVCIH

Skozi Pavlovce, blizu Ormoža, je svoje dni potoval v kočiji cesar Franc Jožef. Ogovoril je kmeta Kralja, ki je oral, nato pa je hotel tudi sam poskusiti z oranjem. Trikrat mu je plug »ven vrglo«, nato pa je utrujen odstopil. Na kmetovo povabilo je prenočil v hiši in se je, pravijo, kar pohvalil. Dolga leta so bili za gostoljubje Kraljevi prosti vseh davščin.

IZREDEN RIBISKI PLEN PISATELJA DR. I. TAVČARJA

V škofjeloškem muzeju pokažejo sem in tja kakšnemu obiskovalcu kožo velikanske postrvi, ki jo je ujel v Sori pri Visokem pisatelj dr. Ivan Tavčar. Koža, ki se je prav gotovo skrčila, meri zdaj brez glave več kot en meter.

MALI KRUEK IZ SKOFJE LOKE

Ni ga bilo sejma svoje dni na Kranjskem, kjer ne bi prodajali sladkega, strdenega kruhka iz Loke. Prenekatero dekle je zardelo, ko je dobilo v dar od fanta veliko medeno srce — priznanje ljubezni. Otroci pa so pridno šteli, kolikokrat bodo morali še iti spat, preden bo semenj, žeganje ali Miklavž, saj so vnaprej vedeli, da se bodo oblikovali ob tako lepem in dobrem malem kruhku. Zdaj ga skoraj ne poznamo več. V Škofji Loki ga le še pri dveh hišah včasih spečejo in še to le, če ga kdo posebej naroči. Največ ga naročajo razni tuji turisti, tako da je loški kruhek potoval z njimi na Poljsko, Norveško, Dansko, Švedsko, Nemčijo, Svico in celo na Japonsko, veliko pa tudi v Ameriko. Hudovernikova Marica, ki še zna peči kruhek, ima čez sto najrazličnejših modelov, od raznih konjičkov, sre, ovčk, punčk, rož do rakov, hišic itd. Pri tej hiši pečejo kruhek že nekaj sto let in kadar so imeli največ dela, so porabili na dan tudi po dvajset kilogramov medu. Mali kruhek zamesijo iz enakih delov medu in ržene moke, dodajo pa »patašon«, cimet, poper in nageljnovе žbice.

NAJVIŠJE LEZEČA KMETIJA V SLOVENIJI

Kmet Bukovnik kraljuje visoko pod vrhom Raduhe na nadmorski višini 1321 metrov. Njegova kmetija stoji najvišje v Sloveniji. Pod Olševo pa je kmet Macesnik, ki se poleg višine (1100 m nad morjem),

Danje, v ozadju Blegaš

TRAGIČNA ZAMENJAVA V STAREM PISKRU PRI CELJU

Nemci so pripravljali enega svojih največjih zločinov — pokolj v Frankolovem. Lista smrti zapisanih talecev je imela 100 zaporednih števil. Dvanajsti po vrsti je bil Franc Zohar iz Braslovč. Gestapovci so klicali jetnike iz sob in celic po imenih in priimkih. Med zaprtimi pa sta bila dva Franca Zoharja. Ko so poklicali ime, se je postavil v vrsto obsojenih na smrt Franc Zohar iz Štor, ne vedoč, da niso mislili njega. Tako se je zgodilo, da je kar dvakrat nedolžen umrl. Usodna pomota, zaradi katere je izgubil življenje, pa je pomagala,

da je pravi na smrt obsojeni Franc Zohar iz Braslovč ostal pri življenju.

OPOJNA KNJIŽNICA

V Ptujju ima podjetje »Slovske gorice« arhiv vina, ki mu rečejo strokovno knjižnica. V knjižnici imajo za vsako leto posebej vse važnejše sorte vina od vsake po dve sto buteljk. Do letos se je število arhivskih steklenic pomnožilo na 22.000. Knjižnica obstaja že od leta 1917 in ima z izjemo medvojnih let popolno zbirko. Največjo vrednost pripisujejo 150 buteljkam vina »Zlata trta« iz leta 1917, ker te sorte od takrat naprej ni več.

IZVIR POTOKA »LINTVER«

Blizu Vrhnike izvira nad starim mlinom potok Bela na kaj nenavaden način. Včasih kar nenadoma začne v skalovju votlo bobneti, grgrati in šumeti, nato pa namah brizgne močan curek vode iz zemlje. Anton Trepal, ki ima že čez 60 let, ve povedati, da ga je posebno v letih od 1921 do 1926 videl večkrat bruhati. Nekajkrat pa je pljusnila voda do štiri metre visoko. Seveda »Lintver«, kot mu pravijo domačini, nima nobenega reda, včasih zroji ob največji suši, včasih dolgo molči, pa spet kar nekajkrat zapored bruhne. Pred leti je dosti pogosteje rogovilil, kot zdaj.

Mislila sem, da bo žirljenje lažje

Danes se vam oglašam tudi jaz. Najprej vam želim srčno novo leto, vam in vsem bralcem in bralkam Rodne grude. Posebno znancem iz Vingles-Sallauminesa. Najprej vam povem to novico, da smo tudi lani v Sallauminesu praznovali jugoslovanski narodni praznik, ki se ga je udeležil tudi naš generalni konzul iz Pariza. Na lepi proslavi se nas je zbralo precej Slovencev in Hrvatov od blizu in daleč. Sledila je prosta zabava, pri kateri smo tudi po domače zapeli in se prijetno imeli. Naše društvo v Vinglesu dobro deluje, čeprav je tu malo Slovencev. Vsi smo člani tega društva. Vsako leto društvo tudi obdari potrebne člane in vdove. Ker sem videla v Rodni grudi, da

rojaki pišejo o svojem življenju, pa bom tudi jaz napisala nekaj vrst.

Rodila sem se na Kampilju v boštanjski občini. V šolo sem hodila v Boštanj. Nisem imela trde glave in učitelji so me imeli radi. Bila pa sem prerevna, da bi študirala. Ko sem bila s štirinajstim letom prosta šole, sem morala takoj na dnino k tamkajšnjemu graščaku. Tako sem že na pol otrok služila svoj trdi vsakdanji kruh. Petindvajset let stara sem odšla v svet. Težko je bilo slovo, vseeno sem pa tudi rada šla od doma, na katerega sem imela veliko bridkih spominov. Mislila sem, da bo tam na francoskih tleh moje življenje lažje. Pa sem se zmotila. Moj mož, vdovec, je imel tri zapuščene otroke, jaz pa sem postala mati enajstletnim otrokom, od katerih jih živi zdaj še sedem. Tako, vidite, je bila moja družina res zelo velika in tudi razumete lahko, da je bilo z njo dosti dela in tudi težav in skrbi. Na obisku v domovini nisem bila že celih 21 let. Vsako leto, ko odsopiha vlak z našimi rojaki v Jugoslavijo, se mi zbudi proča želja, da bi bila med njimi. Pa ne morem. Prvič se bojim stroškov, drugič pa ne morem predolgo pustiti svoje velike družine. Ko bi mogla, bi kot ptič poletela čez doline in gore v dragi domači kraj. »Bodi zdrava domovina, mili moj slovenski kraj. Bodi zdrava ti edina — al' te vid'la bom še kdaj?«

Nežka Jež, Vingles, Sallaumines, Francija

K U L T U R N I O B Z O R N I K

Kaj bodo letos izdale naše založbe

Slovensko založništvo je v letih po osvoboditvi prehodilo ogromno pot. Od prvih skromnih povojnih začetkov se je razvilo v dejavnost, ki čedalje širše in globlje posega v naše kulturno življenje. Če so prve naše založbe izdajale knjige več ali manj nenačrtno, opazamo v zadnjih letih čedalje očitnejšo težnjo k čimbolj smotrnemu posredovanju domačih in tujih, klasičnih in sodobnih literarnih vrednot. V tem smo zdaj ne le dosegli, temveč že zdavnaj tudi presegli vsa naša tovrstna predvojna prizadevanja. Saj lahko vzamemo katero koli predvojno knjižno zbirko, skoraj pri vsaki bomo morali ugotoviti, da je bila iz takšnih ali drugačnih razlogov prisiljena okrnjevati svoje prvotne zamisli. Tako n. pr. niti eden izmed slovenskih klasikov ni mogel iziti v celotni, neokrnjeni izdaji. Edina svetla izjema na tem področju so bila Cankarjeva Zbrana dela, pa še ta so izšla brez pisateljevih pisem.

Prerez skozi letošnje založniške programe najvidnejših slovenskih založb Državne založbe, Cankarjeve založbe in Mladinske knjige nam kaže kaj pestro sliko.

Če izznamemo šolske in znanstvene publikacije, je težišče dela Državne založbe Slovenije nedvomno usmerjeno v izdajanje del s področja domačih in tujih klasikov. Na prvem mestu bi tu omenili monumentalno zbirko Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev. Zbirka, ki je začela izhajati že 1946. leta, ima namen posredovati dela vseh velikih mojstrov slovenske besede v znanstveno pretehtanih, kritičnih izdajah. Tako smo že doslej prav v tej zbirki prvič spoznali zaključeno podobo avtorjev, kot so Gregorčič, Stritar, Kette in

nekateri drugi, mnogo je pa tudi avtorjev, katerih Zbrano delo bo vsak čas zaključeno. Ze doslej je založba izdala 63 knjig te priljubljene, enotno zasnovane zbirke, letos pa se nam obeta še pet nadaljnjih zvezkov. Izšli bosta tretja in četrta knjiga Zbranih del Otona Župančiča, dalje osma knjiga del Ivana Tavčarja ter dvanajsta knjiga Jameza Trdine. Pričakujemo lahko, da bo že letos izšla tudi prva knjiga Zbranih del največjega slovenskega pisatelja — Ivana Cankarja. Izdaja Cankarjeve založbe, ki si je zamislila izbrana Cankarjeva dela v desetih knjigah (devet jih je že izšlo), seveda še zdavnaj ne more zadostiti velikemu povpraševanju po celotnem delu tega velikega ustvarjalca, predvojna izdaja, ki jo je pripravil pisatelj bratranec dr. Izidor Cankar, pa je že zdavnaj razprodana. Obeta pa se nam še nekaj: prva monografija, ki bo izšla v okviru te zbirke. Zamisel Državne založbe je namreč že spočetka bila, naj bi posamezne knjige te edicije ne izhajale z uvodi, kot je bila to pri nas pred vojno navada, temveč naj bi delo vsakega avtorja na koncu zaključila obsežnejša monografija, ki bo pisatelja in njegovo delo osvetlila z vseh bistvenih strani. Tako je zdaj za letos v načrtu Koblarjeva študija o goriškem slavcu Simonu Gregorčiču. Izšel bo tudi četrti in peti zvezek Prijateljeve »Kulturne in politične zgodovine Slovencev«, ki je sicer že pred vojno začela izhajati pri tedanji Akademski založbi, a je kljub prizadevanju urednika dr. Antona Ocvirka ostala nedokončana. Tako bosta prav ti dve knjigi prinesli gradivo o Mladoslavencih, ki doslej širši javnosti še ni bilo dostopno.

Zbranim delom slovenskih klasikov pridružuje Državna založba Slovenije Izbrana dela najvidnejših

slovenskih sodobnih pisateljev. Že doslej je izdala sedem knjig Izbranega dela Franceta Bevka, katerim se bo letos pridružila še osma knjiga. Poleg tega pa se je založba odločila, da bo pričela izdajati Izbrana dela Juša Kozaka in Frana Milčinskega. V letu 1959 bo od vsakega teh avtorjev izšla po ena knjiga. Izveš zbirke pa predvideva založnica, da bo izdala še zbirko novel Janeza Potrča, izbor pesmi Lili Novyjeve ter roman Miška Kranjca o legendarni XIV. diviziji.

Posebej bi omenili še dve novi knjižni zbirki, kateri namerava Državna založba na novo predstaviti. Prva se bo imenovala »Večni sopotniki« in bo v bibliofilski opremi prinašala najlepša pesniška dela iz domače in svetovne književnosti. Letos pričakujemo bibliofilsko izdajo Prešernovega »Krsta pri Savici«, Wildeovo »Jetniško balado iz Readinga«, Lermontovo pesnitev »Demon« ter najpretrsljivejšo poemo o herojskem trpljenju našega ljudstva med drugo svetovno vojno: »Jamo« Ivana Gorana Kovačiča.

Druga zbirka je namenjena mlademu pisateljskemu rodu, ki se je šele v zadnjih letih pričel uveljavljati v naši književnosti. Kot prva bo izšla pesniška zbirka Toneta Pavčka, sledila ji bosta romana Šmiljana Rozmana »Obala« ter Vladimira Kavčiča »Iz gozda se razlega klic«, izbor novel Marjana Rožanca in morda tudi še pesmi Kajetana Koviča. — Poleg navedenih bo založnica izdala vrsto prevodov iz svetovne književnosti.

Med izdajami druge najpomembnejše slovenske založnice Cankarjeve založbe bi na prvem mestu kazalo omeniti knjige, ki bodo izšle v zbirki »Svetovni roman«. Tu je predvsem velikopotezno zasnovana kronika »Družina Thibaultovih« Rogera Martina du Garda, enega najvidnejših francoskih pripovednikov iz časa med obema vojnama. Druga knjiga v tej zbirki bo roman sovjetskega pisatelja in publicista Ilje Erenburga »Padec Pariza«, v katerem se bodo bralci lahko seznanili z obdobjem revolucije v Španiji, kakor se je zrealilo v francoski prestolnici Parizu. Med najbolj zanimivimi imeni, ki bodo letos zastopani v tej zbirki, pa je nedvomno ime znanega angleškega pisatelja Johna Galsworthyja. Izšla bo njegova trilogija »Zadnje poglavje«, ki zaključuje trilogijo »Saga o Forsythu« in »Moderno komedijo«. Ta trilogija vsebuje romane »Dekle čaka«, »Cvetoča divjina« in »Čez reko«.

Zbirki »Svetovni roman« se smotno priključuje zbirka »Sodobni roman«. Omenimo tu na prvem mestu roman slovenske pisateljice Mire Miheličeve, ki se je doslej uveljavljala predvsem kot dramatik in prevajalka, roman »Hiša večera«. V »Hiši večera« je pisateljica opisala štiri generacije slovenske meščanske družine, njihov vzpon in propad.

V zbirki »Nova ljudska knjižnica« bo izšlo šest knjig. Tu bo prijetno napisan roman Mimi Malenškove iz časa pokristjanjevanja Slovencev »Črtomir in Bogomila«, drugo pa bodo prevodi. Štiri knjige bodo pripovedne vsebine, dve pa poljudno znanstvene.

Knjižne načrte založbe »Mladinska knjiga« si bodo utegnili le bežno pregledati. Ta naša nedvomno najbolj plodovita založba je tudi za letos pripravila obsežen načrt, ki skuša iz bogate zakladnice domačega in tujega slovstva izbrati za našo mladino tisto, kar je najboljšega in najbolj trajnega. V zbirki »Kondor«, ki je namenjena prvenstveno srednješolski mladini, bo tudi letos izšlo dvanajst zvezkov, vsak mesec torej po eden. Tako bomo v tej zbirki prvič dobili v knjižni izdaji prevod Dantejevega »Pekla«, prvega speva iz njegove slovite »Božanske komedije« v prevodu Alojza Gradnika. Sledile bodo »Pravljice« Oscarja Wildea, »Srbske in hrvaške narodne pesmi«, Montaigneovi sloviti »Eseji«, novele Miška Kranjca o sezonskih delavcih »Kruh je bridka stvar«, »Pesmi in pisma« Franceta Prešerna, daljša Hemingwayeva novela »Starec in morje«, izbor partizanske poezije »Kri v plamenih«, »Mrtvi ka-

V Biljah pri Gorici sta praznovala 60-letnico skupnega življenja Rok Čuk in njegova 81-letna žena Amalija rojena Silič. Imela sta pet otrok, od katerih živita še hčerka Lidija in sin David. Hčerka živi že nad 50 let v Egiptu. Takšnega jubileja niso imeli v Biljah nad 150 let. Na sliki jubilanta s sinom Davidom

pitali« hrvaškega pripovednika Josipa Kozaraca, »Novele« srbskega realista Branka Lazareviča, »Pesmi« Simona Gregorčiča in tragedijo Friedricha Schillerja »Don Carlos«. Vse knjige te zbirke so tiskane na lepem papirju, opremljene z opombami in okusno ilustrirane, tako da lahko brez sramu stoje tudi na knjižni polici zahtevnejšega ljubitelja.

Dalje uvaja »Mladinska knjiga« z letošnjim letom dvoje novih zbirk, ki bosta pomembno obogatili naš knjižni trg. Prva se bo imenovala »Levstikov hram« in bo prinašala obsežnejše tekste in romane, namenjene odrasčajoči mladini, druga pa bo »Školjka«, ki naj bi bila po zamisli založbe nekakšna žepna knjižnica. Glavna odlika teh knjig naj bi bila — cenenost. To seveda še ne pomeni, da bo zanemarjena njihova oblika. Nasprotno, zbirka bo skušala biti tudi na zunanji kar najbolj prikupna, samo da ne bo izhajala v dragih, luksuznih opremah, ki so pri Slovencih postale že kar nekam običajne. Vsebovala bo prvenstveno lažje čtivo, a vseno bo težila tudi za neko kvaliteto. Avtorji, ki se nam v tej zbirki za letošnje leto napovedujejo, so: Anton Ingolič, Audhie Murphy, Carel Chessman, H. G. Wells, Skurija Bijedić, Branko Čopič, Erich Kästner in Jerome K. Jerome.

Naštete knjige so seveda le del tega, kar nam naše založbe v letošnjem letu pripravljajo. Tu je zlasti še vrsta knjig, ki jih bodo posamezne založbe izdale v počastitev štiridesetletnice KPJ in SKOJ. To bodo dela, ki bodo z najrazličnejših zornih kotov osvetljevala zgodovino našega delavskega gibanja in našo herojsko revolucijo, dela literarnega, zgodovinskega, dokumentarnega ali spominskega značaja. Omenjali tudi nismo različnih del s področja družbenih in prirodoslovnih ved, kakor tudi ne najrazličnejših poljudnoznanstvenih publikacij, ker bi vse to daleč preseglo okvir našega članka. Marsikaj pa smo seveda tudi izpustili, ker podrobni načrti založb še niso do kraja izgotovljeni ali pa ker gre za dela manjšega pomena. Vsekakor pa nam že ti okvirni načrti najvažnejših knjižnih zbirk posameznih založb kažejo, da se založbe kljub hudim gospodarskim težavam zavedajo svojega kulturnega poslanstva in odgovornosti, ter se zato ne strašijo ne truda ne žrtev, da bi bila knjižna žetev tudi v letošnjem letu pestra in bogata ter v skladu z najboljšimi tradicijami naše izdajateljske dejavnosti.

Martin Krpan, filman

Ob stoletnici klasične Levstikove povesti Martin Krpan pripravlja Triglav film v Ljubljani filmsko priveditev te povesti. Filmski scenarij so pripravili Matej Bor, Jože Gale in Anuša Sodnikova. V glavnem so se držali Levstikove povesti, mestoma pa so vanjo vpletli še nove osebe in prizore, ki se skladajo s povestjo in časom, v katerem se dogaja. Film bo posnet na barvni trak.

Štiridesetletnica umetniškega dela

Dramski igralec Edbard Gregorin, član Dramskega gledališča v Ljubljani, je nedavno proslavil štiridesetletnico svojega umetniškega dela, ki ga je uvrstilo med naše najboljše igralce, ki so dvignili slovensko gledališče na umetniško raven evropskega merila.

Lepi kulturni uspehi slepih

Leto in pol šele deluje prosvetno društvo slepih »Karl Jeraj« v Ljubljani in je že doseglo mnoge lepe uspehe. Zelo aktivne so bile pevska, glasbena, jezikovna, šahovska, fizikalna in plesna skupina. Zlasti sta se izkazali šahovska in glasbena skupina. Slepici dajejo kulturni vzgoji poseben pomen, saj jih duševno dviga in dopolnjuje njihovo življenje.

Slovenska pevka v Milanski scali

Sopranistka ljubljanske opere Vilma Bukovčeva je januarja gostovala v Milanski scali. Pela je vlogo Marinke v »Prodani nevesti«. Njen partner je bil znameniti tenorist Di Stefano, opero pa je dirigiral Lovro Matičič.

Pisatelj Miško Kranjec odlikovan

Lani, 29. novembra je predsednik Jugoslavije Josip Broz-Tito odlikoval večje število javnih in kulturnih delavcev. Med njimi je tudi pisatelj Miško Kranjec, ki je bil odlikovan z redom zaslug za narod I. stopnje.

Iz kulturnega življenja v kočevski občini

V kočevski občini imajo v okviru Sveta Svobod devet kulturno-prosvetnih društev, v okviru le-teh deluje devet dramskih krožkov ter godbeni, pevski, lutkovni in izobraževalni krožki. Dramski krožki so lani dali na oder 21 lepo uspelih dramskih del. Da ljudje radi berejo, dokazujejo tudi knjižnice. Knjižnica v Kočevju ima nad 15.000 knjig, v Kočevski Reki nad 5000, na Rudniku nad tisoč, v Stari cerkvi in Mozlju pa okrog 400. Lepo so uspele tudi prireditve kulturnega tedna, ki ga bodo odslej prirejali vsako leto.

Štiridesetletnica smrti Ivana Cankarja

Lani v decembru je minilo štirideset let od smrti danes še vedno neprekosljivega mojstra slovenske besede pisatelja Ivana Cankarja. Spomin nanj je bil pietetno počaščen s kulturnim festivalom v njegovi rojstni Vrhniki in s številnimi spominskimi prireditvami v raznih krajih.

V Dolgi poljani pri Vipavi je v decembru umrl Janez Praček, brat urednice »Glasa naroda«, pesnice Ane Praček-Krasne. Vsem njegovim, posebej pa še rojakinji Ani Krasni naše toplo sožalje.

Slovenska
izseljenska matica

Okrog štiri milijone knjig v šiptarskem jeziku

Po vojni je izšlo v Jugoslaviji okrog štiri milijone knjig v šiptarskem jeziku. To so leposlova, poljudno-znanstvena in strokovna dela, učbeniki, brošure itd. Vsekakor je to lep uspeh, saj pred petnajstimi leti šiptarji niso imeli niti lastnih čitank.

Nova priložnostna poštna znamka

Za desetletnico deklaracije o pravicah človeka je bila v Jugoslaviji izdana priložnostna poštna znamka za 50 din. Znamka je modre barve. Kot simbol miru in enakosti med ljudmi je na njej upodobljena tehtnica, ki jo držita v ravnotežju roki belega in temnopoltega človeka.

Letošnje knjige Prešernove družbe

Knjige in koledar, ki jih vsako leto izda Prešernova družba, imajo v Sloveniji največ naročnikov in bralcev. To pa zato, ker so poceni, domače in kvalitetne. Letos je poleg vsebinsko bogatega koledarja izdala ta založba povest Ivana Ribiča »Sin«, mladinsko povest Toneta Seliškarja »Velika gala predstava«, dr. Antona Polenca »Srečanja z živalmi step in puščav«, knjižico krajših povesti H. Balzaca pod skupnim naslovom »El Verdugo« in priročnik »Lepo vedenje«. Kot izredna izdaja pa je izšla v tej založbi knjiga inž. Dušana Ogrina »Moj vrt«.

Náš mladi rod v Chicagu pred veliko parado po mestu. Na desni lani izbrana kraljica okrožja Cermak v Chicagu, poleg nje Miss Slovenija.

Branko Žužek

ZIMSKI VEČER

*Hej, do kolena je snežne odeje!
Sever bi hotel vsa pota zamesti,
hudo je od kočje do kočje gaziti.
Zdaj so večeri za stare povesti.*

*Babica se na zapečku košati,
vnučki na klopi kot orglice ždijo.
Doli po hiši gre modra beseda,
zunaj se z vetrom snežinke lovijo.*

*V skoraj neslišno tiktakanje ure
čuješ pod oknom zvončkljanje sani,
pokanje biča in hrzanje konj:
popotnika mrzla noč lovi...*

Domovina NA TUJIH TLEH

SLOVENSKI ROJAK JOHN BLATNIK PONOVO IZVOLJEN ZA POSLANCA

Ameriški slovenski listi poročajo, da je bil pri volitvah 4. nov. 1958 v državi Minnesota ponovno izvoljen za poslanca ameriškega zveznega kongresa (za kongresnika) rojak John Blatnik, ki je edini član te zbornice slovenskega pokraja. Blatnik je demokrat in je bil to pot izvoljen za kongresnika že sedmič. V Chisholmu, kjer je rojen, je dobil 5045 glasov od skupnega števila 5559 glasov. Blatnik je tudi član slovenskih podpornih organizacij.

V CLEVELANDU IZVOLJENI TRIJE ROJAKI

Pri volitvah 4. novembra 1958 so v ZDA volili tudi zastopnike v poslanske zbornice posameznih zveznih držav in pa v različne urade. V okraju Cuyahoga, kamor spada tudi Cleveland, so bili izvoljeni trije kandidati slovenskega oziroma jugoslovanskega rodu. Ponovno je bil izvoljen v poslansko zbornico države Ohio v Columbusu Anthony Novak, v Clevelandu rojeni Slovenec. Prvič pa je bil v to zbornico izvoljen John Kovach, bivši glavni odbornik Hrvatske bratske zajednice, ki je bil rojen v stari domovini. Za člana državnega šolskega odbora pa je bil izvoljen Joseph Kovach, rodom iz Minnesote, bivši clevelandski councilman (član mestnega sveta) in poslanec poslanske zbornice za državo Ohio. Vsi trije so kandidirali kot demokrati.

OBLETNICE DRUŠTEV SNPJ

Dne 8. novembra 1958 je proslavljalo 45-letnico svoje ustanovitve društvo št. 216 SNPJ v Veroni, Pa. — 28. novembra 1958 pa je proslavljalo društvo št. 96 SNPJ »Bratje vsi za enega« v Livingstonu, Ill. 50-letnico društvenega obstoja.

BAZAR ZA CLEVELANDSKO ZAVETIŠČE

Dne 5. decembra 1958 je imel krožek št. 2 Progresivnih Slovenk svoj letni bazar. Ta bazar je že 21. bazar od leta 1938 sem, ko so imeli

prvi bazar ob razstavi pokojnega slikarja Perushka. Članice Progresivnih Slovenk so izdelale razne lepe predmete (robčke, prtičke, pletene držaje za lonce itd.), ki so jih prodajale v korist clevelandskega odbora za zavetišče za stare rojake.

SLOVENSKI ROJAKI NA VIDNIH MESTIH

Za predsednika slovenskega oddelka pri narodnostnem odboru demokratske stranke za državo Pennsylvanijo je bil izvoljen John Bevec, član društva št. 149 ABZ v Strabanu, Pa. — Za zapuščinskega sodnika (county probate court judge) v okraju Trumbull je kandidiral Joseph Cekuta mlajši, ki stanuje v Girardu, O. Cekuta je star 45 let, je sin znane slovenske družine iz Girarda ter je dokončal pravni študij na univerzi v Youngstownu.

NOV SLOVENSKI ZDRAVNIK

Medicinski študij je dokončal na univerzi države Illinois Louis Lukancich, sin slovenskih staršev iz Jolietu, Ill. Sedaj je nameščen kot zdravnik-internist v bolnišnici St. Francis v Peoriji, Ill.

RAZSTAVE SLIKARJA JAKCA

Slovenski akademski slikar Božidar Jakac, ki je — kakor smo že poročali — na obisku svojih sorodnikov v Združenih državah, je bil povabljen, da razstavi svoja dela na univerzi Ohio v državi Athens. Razstava je bila od 1. do 15. novembra 1958. Ob tej priložnosti je imel Jakac tudi predavanje za študente umetnostne zgodovine. Iz Athens je Jakac odpotoval v Tulo, Oklahoma, kjer je imel več naročil za izdelavo portretov.

PETLETNICA PEVSKEGA ZBORA V CHICAGU

Dne 5. oktobra 1958 je proslavljala petletnico svojega obstoja hrvaški pevski zbor »Harmonija« v Chicagu. Na proslavi so imeli bogat spored. Sodelovali so tudi drugi jugoslovanski pevski zbori, kakor pevski zbor »Preradović« iz Chicaga, slovensko pevsko društvo »Pre-

šeren« iz Chicaga, kvartet zbora »Zora«, plesalci hrvaško-srbskih narodnih plesov, tamburaši zbora »Harmonija« in pa solista Tomlin Kay ter Tony Bedalov. Plesne točke je izvajala mladina jubilaanta. Zbor »Harmonija« nastopa na raznih prireditvah ter goji predvsem narodne pesmi. V članstvu ima v glavnem mladi rod obeh spolov iz vrst naših rojakov.

USPEH JUGOSLOVANSKEGA HARMONIKARJA

Na tekmi najboljših harmonikarjev v Združenih državah za prvenstvo leta 1958 je zmagal in dobil prvo nagrado pri končnem nastopu finalistov v Carnegie Hallu v New Yorku Donald Lipovac iz Kansas Cityja. Za nagrado je dobil zelo dobro harmoniko in poslan je bil na svetovno prvenstvo harmonikarjev. Nedavno je Lipovac nastopil na Lawrence WELW programu radijskih oddaj in je z venčkom slovenskih polk dosegel velik uspeh.

PROSLAVE SLOVENSKIH ORGANIZACIJ

Slovenski narodni dom v Lorainu, O. je imel 25. okt. 1958 55-letnico, odkar so ga odprli. Imeli so banket s kulturnim sporedom, na katerem so nastopili kot solisti J. Udovič, A. Tomšič in J. Černe. — 15. novembra 1958 pa je proslavljalo 50-letnico svoje ustanovitve društvo št. 82 Ameriške bratske zveze v Sheboyganu, Wis. Na sporedu proslave so bili govori, petje, ples in domača zabava. Od ustanoviteljev društva je živ samo še Jožef Golčnik, ki je bil na proslavi navzoč.

Naš naročnik Alojz Rebernik
iz Londona

MOUZON, ARDENNES,
FRANCIJA

Rada bi naročila slovenski časopis, ki izhaja vsak mesec, da bi naši otroci videli slike, kako lepo je pri nas doma. Naš starejši fant, ki ima 11 let, zna prav dobro slovensko brati. Želim, da bi naši otroci še bolj razumeli, da so Slovenci in zato Vas lepo prosim, da mi pošljete slovenski časopis. Iskrene pozdrave od družine Jeras

EUCLID, OHIO

Velikokrat spa v duhu med Vami v beli Ljubljani. Kdo ve, če nam bo usoda mila in se bosta še sprehajala po rodni grudi, gledala Vaše cvetlice in občudovala lepoto slovenske zemlje. Vsak domači griček v mislih božam z rokami. Sanjarim kot mlad deklič o svojem fantu — o moji dragi slovenski zemlji. Iskrene pozdrave od naju obeh Vam vsem!

Andrew in Mary Božič

MÜHLHEIM AN D. RUHR,
NEMCIJA

Ne morem Vam popisati, s kako velikim veseljem sem prejel Slovenski izseljenski koledar. Posebno mi je všeč, ker je tako bogato ilustriran in prinaša toliko zanimivosti iz domovine. Ponosni smo lahko, da se je v Sloveniji toliko zgradilo. Lepo se Vam zahvaljujem in Vam želim veliko uspeha pri Vašem delu.

Jožef Cernuta

ROCK CREEK, OHIO

Obnavljam naročnino za »Rodno grudo«, ki jo prav rada berem, saj prinaša toliko lepega branja. Všeč mi je, ko vidim na slikah nove hiše, nove ceste in tovarne. Za vse je dovolj dela in vsak zasluži tudi toliko, da lahko živi. Leta 1915, ko sem jaz zapustila domovino, je bilo to drugače. Dva najst ur na dan sem delala v pralnici pri Reichu v Ljubljani, zaslužila sem pa le toliko, da sem enkrat na dan jedla in sem skromno stanovala v skupni sobici s tremi dekletji. Zelo rada bi zdaj videla domačo deželo, o kateri toliko berem. Tudi v »Glasu naroda« rojaki lepo opisujejo, koliko se gradi in jaz bom zelo srečna, ko bom spet obiska-

Rojaki nam pišejo

Spoštovani naročniki in prijatelji!

Danes si — čeprav žal nekoliko pozno — po naši »Rodni grudi« prvič v letu 1959 segamo v roke. Prav iz srca drug drugemu zaželimo: SREČNO! Hvala vam na številna lepa pisma, ki jih bomo tudi letos kakor doslej v izvlečkih objavljali kolikor nam bo to prostor dovoljeval. Kakor nam povedo vaša pisma, so vam naše publikacije všeč. To nas seveda veseli in daje novih pobud pri nadaljnjem delu.

Pri zadnji lanski številki »Rodne grude« smo na ovitku pri vsakem naslovniku označili, do kdaj ima poravnano naročnino. Medtem seveda dnevno prejemo plačila naročnin in naj zato ne bo nihče užaljen in naj tisto označbo pri naslovu ne smatra za terjatev, če je med tem časom naročnino že poravnal.

In zdaj še prav kratek pomenek z našimi današnjimi dopisniki. Pismo družinice Jeras iz Mouzona v Franciji nam je odstopilo uredništvo radijske izseljenske oddaje. Prosili ste za slovenski časopis, da Vaši otroci ne bodo pozabili, da so Slovenci. Medtem smo že dobili tudi Vaše drugo pismo, v katerem potrjujete prejem decembrske številke »Rodne grude« in letošnjega izseljenskega koledarja. Toplo želimo, da bi Vam naše publikacije prinesle mnogo razvedrila ter Vam in Vašim otrokom približale domovino in slovensko besedo. Z januarsko številko »Rodne grude« smo v stalni rubriki za otroke začeli opremljati prispevke s kratkimi besednjaki v angleščini, francoščini in nemščini, da bi s tem pomagali mlademu slovenskemu rodu na tujem, ki se mu jezik njihovih staršev in dedov tako hitro, veliko prehitro odmika. — Rojaku Josephu Glavanu iz Bessemer, Pa. se lepo zahvaljujemo za novega naročnika, temu pa pošljamo tople rodoljubne pozdrave z željo, da bi našel v »Rodni grudi« mnogo prijetnega razvedrila. Enako se zahvaljujemo tudi rojakinji Josie Remitz v Sacramento, Kal., ki nam je zopet pridobila dva nova naročnika, in Janezu Premrlu iz Ontaria, Kanada, ki vneto širi naši publikaciji med rojaki. Hvala vam, dragi prijatelji! Naročniku Johanu Sikošku iz Houthalena v Belgiji, ki si želi slik iz Stajerske, pa sporočamo, da njegove želje ne bomo pozabili. Vse lepo pozdravlja

uredništvo

la moj rojstni dom v Veliki vasi. Imam še brata in dve sestri, seveda smo se z leti vsi postarali. Vsem pri Matici želim srečno novo leto!

Barbara Jerančič

ELY, MINN.

Prejel sem 5 Izseljenskih koledarjev. Zelo lepo so urejeni s krasnimi slikami, ki bodo nam starejšim živčim v ZDA in po ostalem svetu v lep, trajen spomin naše krasne, obnovljene Slovenije in vse Jugoslavije. Pošiljam naročnino za koledarje, za »Rodno grudo« za leto 1959, ostanek naj bo za tiskovni sklad. Vsem vesele praznike in srečno novo leto!

Louis Prijatelj

BESSEMER, PA.

Prejel sem nekaj izvodov »Rodne grude«, ki se mi zelo dopade, saj mi obuja

spomine na rojstni kraj, ki sem ga zapustil 15. avgusta 1910. Doma sem iz Dolenje Straže na Dolenjskem. Pošiljam Vam 10 dolarjev za naročnino zame in za rojaka Georga Strutza. On je star 72 let, doma je iz Ribnice na Stajerskem. V Ameriko je prišel, ko mu je bilo komaj pet let, pa še vedno zelo rad bere slovenske časopise.

Joseph Glavan

HOUTHALEN, BELGIJA

Bliža se konec leta in bo potekla naročnina za »Rodno grudo«. Ne želim, da bi mi jo ustavili, saj jo vsak mesec težko pričakujem, da vidim, kaj se godi v naši domovini, po kateri sem hodil v svojih mladih letih. Zelo smo vsi veseli slik. Jaz imam najraje iz Stajerske, kjer sem doma. Pozdravljam tudi vse svoje prijatelje in znance v do-

movini in na tujem ter vse pri Slovenski izseljenski matici.

Johan Sikošek

SACRAMENTO, KALIFORNIJA

Želim Vam srečno in veselo novo leto. Jaz sem dopolnila 74 let. Moj mož je že šest let v grobu. Veselim se Vašega napredka in Vam želim še veliko novih uspehov. Rada bi pred smrtjo doživela, da bi bilo boljše vsem delovnim ljudem po svetu. Pošiljam en dolar za pomoč Vašemu lepemu listu »Rodni grudi«.

Viktoria Ružič

ESSEN, NEMCIJA

Uredništvu se za sprejeti koledar lepo zahvaljujem. Posebno všeč so mi fotografije, zaradi katerih ga večkrat dnevno prelistam.

Jože Gornik

Lani sta pri nas v North Chicago dva para iz Zaplane pri Vrhniku praznovala zlato poroko. Prva sta bila Anton in Johana Zeleznikar. Naslednji par iz Zaplane pa je bil moj brat Jakob Jereb in njegova žena Frances. Pošiljam dve sliki s te lepe slovesnosti, na kateri smo se zbrali bratje in sestre ter drugi sorodniki od blizu in daleč. Nečak je s svojo prijazno ženko pripotoval celo iz Kanade.

Frenk Jereb, North Chicago

CLEVELAND, O.

Pošiljam Vam šest dolarjev za novi Izseljenski koledar in za enoletno naročnino na »Rodno grudo«. Ostalo naj bo v podporo »Rodni grudi«. Vsem lepe pozdrave!

Cecilia Subelj

LOS ANGELES, KALIFORNIJA

Dobila sem Rodno grudo in v njej več mojih slik. Hvala lepa! Bili so lepi časi na letošnjem obisku v domovini. Zdaj, ko obujam spomine, se mi zdi vse kot nekake sanje. Pridno bom spet delala in garala, da se po nekaj letih spet vidimo.

Mary Matyazich

CLE ELUM, WASH.

Pó MO sem Vam poslala pet dolarjev, to je naročnino za novi Izseljenski koledar, ostalo pa za tiskovni sklad. Želim Vam mnogo uspeha!

Mary Zevart

GERBER, KALIFORNIJA

Pošiljam Vam šest dolarjev za Rodno grudo in novi Izseljenski koledar. Prosim, ne zamerite mi, ker sem tako pozna z naročilom. Oba z možem zelo rada čitava Rodno grudo in ob njej obujava spomine na ljubi domači kraj. Kmalu bo dve leti, odkar sem zapustila lepo Slovenijo. Tukaj, kjer zdaj živim, ni nič Slovencev, zato še bolj z veseljem prebiram ta lepi

časopis. Zanimajo me tudi slike, posebno si želim kakšnih modernih tovarn in kaj podobnega.

Anton in Ivana Ajnik

ASPEN, COLO.

Pošiljam Vam naročnino za eno leto. List se mi zelo dopade in ga rada berem.

Frances Zupancic

LOURCHES, FRANCIJA

Stejem si v dolžnost, da poravnam, kar Vam dolgujem. Cena koledarja pač res ni visoka. Pošiljam 500 frankov. Kar ostane od poslanega, naj bo za tiskovni sklad. Slovencev tukaj v bližini ni, zato lahko ver-

jamete in razumete, kako težko človek pričakuje Vašo revijo.

Paole Jerina

GLENDALE, CA.

Pošiljam Vam po poštni nakaznici denar za kritje zaostale naročnine na Rodno grudo ter za novi Izseljenski koledar. Sin mi je povedal, da je na svojem letošnjem obisku bil tudi pri Vas na Matici. V Jugoslaviji se je zelo zabaval. Prihodnje leto avgusta obišče s Symphony orchestrom Evropo moj mlajši sin. Se ne vem, če pridejo tudi v Jugoslavijo. Rada bi ga spremljala. Domotožje se me poloti, kadar govorim s turisti, ki so letos obiska-

li domače kraje. Sin je prinesel s seboj tudi nekaj lepih slik. Zelo sem hvaležna rojaku Pinku, ki ga je vozil z avtom, da je lahko videl v kratko odmerjenem času čim več.

Mary Lah-Kolec

SACRAMENTO, KALIFORNIJA

Zopet Vam pošiljam po MO enoletno naročnino za dva nova naročnika na Rodno grudo. Obenem naročam pet izvodov Izseljenskega koledarja za prihodnje leto. Lepe pozdrave osem bralcem Rodne grude po širni Ameriki in drugod!

Josie Remitz

ONTARIO, KANADA

Obiskal sem več Slovencev tukaj in moram reči, da so se vsi prav radi naročili na novi Izseljenski koledar, nekaj pa tudi na Rodno grudo. Tudi prejšnji naročniki revije so me prosili, naj zanje pošljem naročnino. Za moje delo ne sprejem nobene provizije, ker ga izoršujem kot svojo rodoljubno dolžnost.

Janez Premrl

ONTARIO, KANADA

Rada bi se naročila na Vašo revijo Rodno grudo, ki mi je zelo všeč. Nekajkrat sem si jo izposodila od znancev, zdaj bi jo rada sama imela. Prosim, da mi jo čimprej pošljite! Takoj po prejemu nakažem naročnino.

Mary Pecman

Sezona prireditev je tu. Dve sliki z lepo uspele vinske trgateve v Chicagu. Na levi glavni predsednik SNPJ Jože Culkar, Tončka Urbanc in Rudy Sedlar.

Rudarjem po končanem delu pol litra mleka

Zelodčne bolezni so pri rudarjih zelo pogoste. Vsi vzroki temu še niso popolnoma raziskani. Znano pa je, da zgubi rudar pri delu pod zemljo okrog poldrug liter tekočine iz telesa, zato čuti po delu potrebo po pijači. Izgubljeno tekočino je treba nadomestiti. V rudarskih revirjih večinoma prevladuje mnenje, da rudar v svojem poklicu ne more vzdržati brez vina. Da je žejen, ko pride iz rova, je razumljivo, da pa mora žejo gasiti izključno z vinom, je napačno mnenje. V naših rudarskih krajih, posebno v zasavskih revirjih, popijejo rudarji ogromne količine vina. Stalno uživanje alkoholne pijače, poleg tega še mrzle, pa je velika obremenitev za želodčno sluznico, da ne omenjamo vpliva alkohola na druge organe v telesu.

Po mnogih poskusih, ki so jih izvedli med francoskimi in nemškimi rudarji, so ugotovili, da je mleko najprimernejša pijača za rudarja, ki pride z dela. Dve leti so delali poskuse in ugotovili, da so rudarji popili največ mleka tam, kjer so tega delili v bližini rovov in pred umivalnicami.

Pečen krompir s sirom

Krompir dobro operemo, prerežemo na polovico, osolimo ter namažemo s sirovim nadevom. Tako namažan krompir pečemo na pločevini v precej vroči pečici.

Nadev: Rahlo zmešamo 1 kozarec mleka, 3 žlice moke, 1 jajce, sol in 10 dkg nastrganega trdega sira (lahko tudi topljenega).

Skutini trikoti z marmelado

15 dkg skute, 15 dkg margarine, 16 dkg moke, ščepec soli; marelična ali ribezljeva marmelada; sladkor za posipanje.

Iz pretlačene skute, margarine, moke in soli hitro

Z mlekom si rudar po delu ne pogasi samo žeje, temveč se oskrbi tudi z dragocenimi hranilnimi snovmi. Po svoji kalorični vrednosti je liter mleka enak vrednosti 1,85 kg posnetega mleka, 148 g ementalskega sira, 540 g surovega masla, 635 g skute, 270 g govedine, 240 g svinine, 117 gramov salame ali 905 gramov morskih rib. Mleko odlikujejo dalje predvsem polnovredne beljakovine, ki so lahko prebavljive. Dragocene so v mleku tudi rudninske soli, predvsem kalcij, ki vpliva na pravilno rast in sestavo kosti. Poleg soli so v mleku tudi vitamini. Vse te prednosti in odlike mleka kot živila ga priporočajo tudi rudarjem, ki se pri svojem težkem delu zelo izčrpajo. Z mlekom, ki ga zaužijejo neposredno po delu, dobe poleg tekočine take hranilne snovi, ki utrujenemu človeku hitro povrnejo izgubljene sile, ne da bi pri tem prebavne organe preveč obremenile.

(Po reviji »Sodobno gospodinjstvo«)

ugnetemo testo, ki ga pustimo počivati pol ure. Nato ga tanko zvaljamo, narežemo na kvadrate, nadevamo z marmelado in upognemo tako, da dobimo trikote; robove stisnemo. Vse skupaj svetlorumeno spečemo in še toplo potresemo s sladkorjem.

Skutina krema z jabolki

25 dkg skute, 5 jedilne žlice sladkorja, 1 žlica limoninega soka, 4 žlice navadnega ali kislega mleka, 4 srednja debela, mehka, nastrgana jabolka.

Skuto pretlačimo ter ji dodamo še druge dodatke, penasto vmešamo in ponudimo z drobnim pecivom.

Dom in družina

Nekaj novih jedilnikov

Jabolka s kremo

4 jabolka, limonin sok, 3 žlice sladkorja, marmelada.

Krema: pol litra mleka, 5-4 rumenjake, sladkor po okusu, vanilij, 1 kavina žlička ostre moke.

Jabolka olupimo, jim izrežemo peščiče, jih pokapamo z limoninim sokom in skuhamo s sladkorjem. Mehke položimo v stekleno skledo, nadevamo z marmelado, prelijemo s kremo in ohladimo.

Krema: mleko, rumenjake, sladkor, vanilij razžvrkljamo nad soparo, da se zmes zgosti.

Gnjatni krompir

10 do 12 srednje debelih krompirjev, 25 dkg kuhane prekajene svinine, četrta litra mleka, 2 dl kisle smetane, 2 jajci, sol; žlička paprike.

Krompir skuhamo, ga olupimo in zrežemo na rezine, dodamo zmleto kuhano svinino, prilijemo mleko, med katerega smo žvrkljali jajci, solimo, dodamo papriko, narahlo premešamo in stresmo v dobro namazano kozico. Vse skupaj polijemo s smetano in pečemo pol ure.

Orehov kruh

400 g črne moke, 200 g sladkorja, 150 g na debelo zrezanih orehov, 150 g rozin, 5 debelih suhih fig, 1 žlička cimeta, malo muškatanega oreška in strih klinčkov, sesekljana limonina lupinica, 1 zavitek pecilnega praška, 1 do 1 in pol del mleka, 2 jajci.

Vse še suhe sestavine dobro zmešamo in nato dodamo jajci in mleko. Jajci razžvrkljamo v mleku. Testo denemo v dobro pomashčen podolgovast model in pečemo približno 1 uro v srednje vroči pečici.

Telečji rezki

z možganovim nadevom

4 večji rezki, sol, eni telečji možgani; eno jajce, 2 žlici drobtin, maščoba za cvrenje; mlačna voda, ena žlica surovega masla, malo čebule, 2 jajci, sol, malo popra, zelen peteršilj.

Lepe, tanke zvezke osolimo. Polovico zrezka namažemo z dušenimi možgani, prazno polovico mesa položimo čez prvo. Zrezek povaljamo v razžvrkljanem jajcu in drobtinah ter spečemo na olju ali na drugi maščobi.

Možgane očistimo, jih pustimo kratek čas v mlačni vodi, nakar jim odstranimo kožico. Prepražimo jih na surovem maslu s čebulo vred. Čez čas jim dodamo razžvrkljani jajci, malo soli, popra in peteršilja.

Gnjatni krapki

2 in pol dl vode, 5 dkg surovega masla, sol, 16 dkg ostre moke, 3 jajca, 10 dkg šunke; olje za cvrenje.

Vodo s surovim maslom in soljo zavremo. V to hitro stresamo moko in mešamo, da se testo zgosti in loči od posode in kuhalnice. Nato damo testo v skledo in vmešamo jajca — eno za drugim, da dobimo gladko testo. Pridamo mu še sesekljana gnjat. Z dvema žličkama delamo majhne krapke, ki jih ocvremo na olju.

AMERISKE MERE ZA POSAMEZNE KOLIČINE

Liter drži 2 pinta in 2 unči tekočine ali 4 zvrhane skodelice. Kilogram je 2 funta in 5 unče. 10 dkg je 4 unče. Prav gotovo vsaka rojakinja še dobro pozna naše evropske mere in bo lahko izračunala po teh merah količino, ki jo navajamo na receptih.

Mladi vod

M. Kalinovski - Prek Lado

Oton Zupančič

KAKO SO PRIHAJALE ŽIVALI K BABICI ZIMI PO TOPLO OBLEKO

Prileteli so ptički k babici Zimi. »Klop, klop,« so potrkali na ledena vrata.

Babica Zima je pogledala iz kočee; »Kdo je? In kaj bi rad?«

»Mi smo, ptički. Radi bi toplejše kožuhe pod perje. Brez toplih kožuhov nam je mraz.«

Babica Zima je dala ptičkom toplejše kožuhe. Potem je sedla nazaj k peči in dalje skubla sneženi puh.

Tedaj sta prišla volk in lisica in potrkala na duri. »Klop, klop!«

Babica Zima je pokukala iz kočee. »Kdo je? In kaj bi rad?«

»Midva sva, volk in lisica. Rada bi nov topel kožuh. Brez toplega kožuha bova zmrznila.«

Babica Zima je dala volku in lisici topel kožuh in takoj spet sedla za peč, da bi skubla puh.

Čez čas je pritekla zajček in je pritekla veverica. »Klop, klop!« sta potrkala na ledene dveri.

»Kdo je in kaj bi rad?«

»Midva sva, zajček dolgoušec in sestra veverica. Zebe naju.«

»In kakšno obleko bi rada?«

»Svetlejšo. V tej obleki naju na belem snegu že na daleč vidijo.«

Babica Zima je pobrskala po svoji zimski skrinji. Našla je svetlo zimsko obleko za zajca in veverico.

»Tu imata, oblecita in tecita!« Oblekla sta se in odskakala. Babica Zima je spet sedla za peč.

Tedaj se je pod oknom nenadoma zazibalo nekaj velikega.

»Buh, buh!« je butnilo ob vrata, da se je stresla ledena kočea.

Babica Zima se je prestrašila. Pogledala je skozi okno. In kaj je videla? Stari medved se je motovilil pred vrati.

Babica Zima je hitro izbrala največji in najtoplejši kožuh.

»Tu imaš, Medo! Zavij svoje stare kosti medvedje! Vrni se v brlog in spi!«

Stari medved je zagodrnjal: »Hvala.«

Vrnil se je domov. Pokril se je čez glavo in zaspal. Odtlej je babica Zima imela mir. Veselo je skubla sneženi puh pri peči do pomladi.

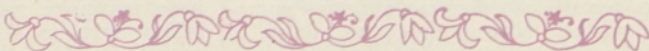
Veseli koledniki

Čase pregledujemo,
zase koledujemo
in za lepo leto mlado
preobračamo navado:
nič od vas ne prosimo,
mi darove nosimo,
meh za smeh in drečo sreče
Ciciban za nami vleče,
ne za hišo zidano,
le za voljo židano.

Obisk

»Dobro jutro,
ponedeljek
je že torek morda vstal?«
»Prav zares, sosedu sredo,
dobro se je nasmrčal.
Pa prišel je ponj četrtek,
ujec petek ga je spremljal,
na križišču sredi pota
srečala jih je sobota.
Pripeljala je mesarja
in zaklali so komarja,
 naredili krvavice,
klobasice, pečenice,
zraven dali sodček zelja –
to prijetna bo nedelja.«

MALI BESEDNJAK

Slovensko	English	Français	Deutsch
<i>Ptički</i>	<i>birdie</i>	<i>petit oiseau</i>	<i>Vögelein</i>
<i>Babica</i>	<i>Grannie</i>	<i>Grand'mère</i>	<i>Grossmutter</i>
<i>Zima</i>	<i>Winter</i>	<i>hiver</i>	<i>Winter</i>
<i>Vrata</i>	<i>door</i>	<i>porte</i>	<i>Türe</i>
<i>Koča</i>	<i>cottage</i>	<i>cabane</i>	<i>Hütte</i>
<i>Kožuh</i>	<i>fur</i>	<i>pelisse</i>	<i>Pelz</i>
<i>Perje</i>	<i>feathers</i>	<i>plumes</i>	<i>Gefieder</i>
<i>Mraz</i>	<i>frost</i>	<i>froid</i>	<i>Frost</i>
<i>Peč</i>	<i>stove</i>	<i>poêle</i>	<i>Ofen</i>
<i>Puh</i>	<i>downing</i>	<i>duvet</i>	<i>Daunen</i>
<i>Volk</i>	<i>wolf</i>	<i>loup</i>	<i>Wolf</i>
<i>Lisica</i>	<i>fox</i>	<i>renard</i>	<i>Fuchs</i>
<i>zajček</i>	<i>bunny</i>	<i>petit lapin</i>	<i>Häschen</i>
<i>veverica</i>	<i>squirrel</i>	<i>écureuil</i>	<i>Eichhörnchen</i>
<i>obleka</i>	<i>dress</i>	<i>costume</i>	<i>Kleid</i>
<i>bel</i>	<i>white</i>	<i>blanc</i>	<i>weiss</i>
<i>Sneg</i>	<i>snow</i>	<i>neige</i>	<i>Schnee</i>
<i>skrinja</i>	<i>chest</i>	<i>bahut</i>	<i>Truhe</i>
<i>star</i>	<i>old</i>	<i>vieux</i>	<i>alt</i>
<i>Medved</i>	<i>bear</i>	<i>ours</i>	<i>Bär</i>
<i>domov</i>	<i>home</i>	<i>chez soi</i>	<i>heim (nach Hause)</i>
<i>glava</i>	<i>head</i>	<i>tête</i>	<i>Kopf</i>
<i>zaspati</i>	<i>to fall asleep</i>	<i>s'endormir</i>	<i>einschlafen</i>
<i>pomlad</i>	<i>spring</i>	<i>printemps</i>	<i>Frühling</i>
<i>Obisk</i>	<i>visit</i>	<i>visite</i>	<i>Besuch</i>
<i>dobro jutro</i>	<i>good morning</i>	<i>bon matin</i>	<i>guten Morgen</i>
<i>ponedeljek</i>	<i>Monday</i>	<i>lundi</i>	<i>Montag</i>
<i>torek</i>	<i>Tuesday</i>	<i>mardi</i>	<i>Dienstag</i>
<i>sreda</i>	<i>Wednesday</i>	<i>mercredi</i>	<i>Mittwoch</i>
<i>četrtek</i>	<i>Thursday</i>	<i>jeudi</i>	<i>Donnerstag</i>
<i>petek</i>	<i>Friday</i>	<i>vendredi</i>	<i>Freitag</i>
<i>sobota</i>	<i>Saturday</i>	<i>samedi</i>	<i>Samstag (Sonnabend)</i>
<i>mesar</i>	<i>butcher</i>	<i>boucher</i>	<i>Metzger</i>
<i>komar</i>	<i>mosquito</i>	<i>moustique</i>	<i>Mucke</i>
<i>krpavica</i>	<i>blood-sausage</i>	<i>boudin (noir)</i>	<i>Blutwurst</i>
<i>klobasice</i>	<i>sausages</i>	<i>saucissons</i>	<i>Würstchen</i>
<i>pečenica</i>	<i>sausage (bratwurst)</i>	<i>saucisse</i>	<i>Bratwurst</i>
<i>sodček</i>	<i>barrel</i>	<i>tonneau</i>	<i>Tönnchen (Fässchen)</i>
<i>zelje</i>	<i>cabbages (sauerkraut)</i>	<i>choux</i>	<i>Sauerkraut</i>
<i>nedelja</i>	<i>Sunday</i>	<i>dimanche</i>	<i>Sonntag</i>

Pozor, mladi bralci! Za tiste, ki že slabo razumejo slovensko, smo zgodbico in eno pesem na tej strani opremili s kratkim besednjakom v angleščini, francoščini in nemščini. V besednjaku boste našli vse besede, ki so v zgodbici in pesmi tiskane razprto. Veselilo nas bo, če se nas kdaj spomnite s kratkim pisemcem in nam sporočite, kako vam je besednjak koristil.

OČKA ORELI

Skoraj vsak ve, da ni lahko ves dan in ves dolgi večer preživeti z domačim človekom ter se ne dotakniti stvari, ki leži obema na duši. Tako je bilo tudi z mano, ko sem po petnajstih letih obiskal svojo rojstno vas na Tolminskem; moj brat in moje sestre so bili še vsi razkropljeni po Italiji in Nemčiji, našega očeta pa so ubili v Mauthausenu — in se ne bo nikdar več vrnil.

Na našem samotnem domu ob Idrijci sem našel teto, materino sestro, ki je otroci nismo nikdar marali, ker je bila mrzla, zadirčna in pobožnjaška trlica, skopa pa že tako, da ji je bilo žal dima, ki je uhaljal iz dimnika, kakor je rekel njen brat, naš hudomušni stric Nac, ki je kljub trdemu življenju človek vesele narave in zlatega srca. Teta je dolga leta služila v Gorici pri nekakšni grofici, ki je bila stranska in suha veja nekdanjega Attemsovega rodu, in se je v tej službi tudi sama zelo oddaljila od živega življenja ter se posušila na teslu in duši. Kadar je prišla na obisk, je za nas sedmero otrok prinesla sedem podobice svetogorske Matere božje in samo prgišče črvivih rožičev, ki so zaudarjali po plesnobi; zmerjala nas je s pogani, ker rožičev nismo poljubili, preden smo se zagrizli vanje, ter nam govorila o peklenških strahotah tako neumno, kakor govorijo samo zatohle pobožnjakarice, ki se jim še sanja ne, koliko živih dvomov je v otroški bistri duši. Mama jo je vselej potegnila v kuhinjo, kjer jo je pošteno ozmerjala, češ naj nas nikar ne trapa, ker bomo itak imeli že na tem svetu pekla dovolj.

Res je, da so mi povedali, kako zelo se je teta spremenila, a vendar se je zdaj vse to zdramilo nekje daleč v mojem spominu. Zato tega srečanja nisem bil vesel, posebno pa ne ob tej uri in na našem domu, ki ga nisem videl že toliko dolgih let. Le s težavo sem potiskal dobro voljo na obraz, kajti pričakoval sem, da me bo teta najprej vprašala, če sem bil priden, če sem ubogal in če sem molil, potem ... pa bo seveda takoj začela s svojim osladnim glasom govoriti o našem očetu. Govorila bo in govorila, zavijala oči in sklepala roke ter venomer vzklikala: »Ta naš nesrečni siromak!« Toda iz tega vzklika ne bo posvetil niti žarek ljubezni ali sočutja, pač pa bo padala mrzla senca, kajti v tem vzkliku bom neprestano slišal tetino staro pesem, češ sam je kriv, ker ni bil priden, ker me ni ubogal in ker ni molil.

In prav tega sem se izogibal, kakor se vedno izogibam vsega mrzlega v človeku.

Nikakor nisem zdržal na mestu. Boril sem se z nejevoljo ter se nemirno vrtel po hiši. Šel sem iz kuhinje v izbo, iz izbe spet v vežo, nato po strmih majavih stopnicah na vrh in od tam na kaščo, kjer je bilo pod zakajeno slamnato streho še vse polno stare šare kakor v mojih otroških letih: črvi kolovrati, odsluženi piskri in ponve

brez repa, raztrgani berači, kosilnice in oprtniki brez dna, polomljeno orodje in celo dva črna preperela slamnika mojega starega očeta, ki sta že trideset let po njegovi smrti zaman čakala, kdaj se bo uresničilo njegovo mnenje, da pride vsakih sedem let vse prav.

Vse to sem poznal in prav nič novega nisem odkril nikjer. Moj spomin je takoj priklical mojo dušo domov, a tudi moje telo, ki je bilo spočetka nekoliko nerodno, se je kmalu spet znašlo v hiši, po kateri se je premikalo skoraj dvajset let: moja noga je pravilno odmerila višino praga in stopnice, moja roka se je tako dobro spominjala vseh razdalj, da je v temni veži brez slehernega otipavanja padla naravnost na široko kljuko izbinih vrat, kakor bi ta vrata odpirala brez presledka vse življenje. V izbi sem potipal vse stole, kakor bi stare znance trepljal po ramenu, pobožal sem staro skrinjo, ki smo jo otroci kljub materinim grožnjam tako neusmiljeno obrezljali s svojimi pipci, položil sem roko na razpokano peč in na harmonij, ki je prav tako široko stal za vrati kakor pred petnajstimi leti.

»Vse je, kakor je bilo,« mi je zadovoljno dopovedoval spomin.

»Vse,« sem otožno odgovarjal, »samo njega ni, da bi oživil vse te stvari.«

Šel sem iz hiše in obstal pod staro tepko, ki je v tej pozni pomladi komaj odcvetela. V mojih otroških letih je bila tam široka lisa goste, svetlozelene trave, po kateri sem rad tical z bosimi nogami, ker je bila tako mehka in hladna. Toda

tam sem doživel tudi svoje prve resne ure; vsak dan je po kosilu prišel stari oče, pogrnil po travi vrečo, legel nanjo, naslonil sivo glavo na raskavo tepkino deblo, potisnil predme debelo knjigo »Življenje svetnikov« ter odrezavo zagodrnjal: »Pob, zdaj pa sedi in beri!« Sedel sem, otipal vsako črko s kazalcem in zlogoval: »Sve-ti An-drej a-li tu-di dvoj-čič i-me-no-van je bil...« Ta slika je zdaj tako jasno zaživela pred mano, da sem komaj zadržal jezik, ki je hotel glasno ponoviti besede o sv. Andreju. In ponovil bi jih bil, če ne bi bilo tete, ki je ves čas govorila sam bog vedi o čem.

»Seveda. Kakopak,« sem sitno zamrmral ter naglo krenil v hlev. V hlevu je bila samo svetlosiva hlevarica z odlomljenim rogom in navzgor zavihanimi parklji, ki je kaj poredkoma metala rep na svoj uleknjeni hrbet ter zagrizeno prežvekovala trdo in jalovo seno iz naše prisojne senožeti. Iz hleva sem šel v hram, ki je bil prazen kakor pred jesenjo; samo znani vonj po plesnobi je butnil vame izpod trhljih pletenih les. Iz hrama sem zavil na skedenj, s skednja pa sem stopil na vrt, ki je bil zdaj tako siroten in star; trhla lesena ograja je bila poraščena z mahom in se je lomila navzven. V tem vrtu je imela naša mama toliko rož, zdaj pa so ob plotu rasle tako bujne koprive, da sem se moral skloniti, ko sem šel po stezi, kajti drugače bi me bile oplazile po obrazu. Stopil sem iz vrta, prislonil vrata, kajti tečaje je že zdavnaj razjedla rja, in skočil čez jarek, po katerem je nekoč tekla gosta gnojnica. Ostal sem samo za trenutek, nato pa sem krenil proti polici nad hišo.

Spomini so kar v rojih šumeli okrog mene. Tako rad bi bil sam, da se ne bi srečaval s svojim domom samo z očmi, temveč tudi z rokami in z besedo, toda teta je ves čas neusmiljeno štorkljala za mano, »da mi vse pokaže in pove«. Suhe noge so ji opletale v velikih in težkih hodničnih moških čevljih, ki so bili prav gotovo mojega očeta, roke je držala prekrizane pod predpasmikom kakor skopa gospodinja, ki noče pokazati sosedi, koliko jajc je prinesla iz kokošjega gnezda, ter govorila in govorila. Govorila pa ni osladno, temveč glasno in sunkovito, kakor pač govorijo ljudje, ki živijo v samotni ob bučni reki. Naša hiša je dobre pol ure iz vasi, popolnoma na samem, in Idrijca teče tako rekoč mimo praga ter se kakih sto korakov od hiše vali čez skale.

Prišla sva na polico. Obstal sem poleg košatega pušpanovega grma, v katerem sem se skrival, ko sem bil otrok. Kljub šumenju reke in kljub šelestenju vetra v vejah mogočnega oreha je bila tišina, tista glasna tišina narave, ki živi samo na kmetih in nikdar ne zaide v mesto. Ozrl sem se po dolini, po grebenih gora, ki so silile iz tolminskih grap, potem pa sem pogledal kvišku na samo nebo. Nebo je bilo visoko in je s svojo sinjino zalivalo vse kote. Nobenega oblčka ni bilo nikjer. Pod vsem prostranem oboku je krožil samo velik

Na steni je visela v okviru iz brezovega lubja podoba starca redkih sivih las...

orel. Tudi teta je pogledala kvišku, si s koščeno roko zastrla oči in skoraj radostno rekla:

»Ta pa večkrat pride.«

Orel je dolgo krožil nad dolino. Počasi in mirno se je prevažal v velikih krogih, kakor bi obujal spomine nad znano pokrajino, potem pa je v ravni črti odjadral proti Oblakovemu vrhu.

»Pojdiva v izbo,« je rekla teta.

Njene besede so me neprijetno dirnile, toda nič drugega ni kazalo. Šel sem spet v izbo. Ko se po dolgih letih vrneš domov, te gledajo kakor ljubega gosta in tudi ravnajo s tabo kakor z ljubim gostom. Sedeti moraš lepo v izbi, jesti ocvrta jajca, piti mleko, ker nimajo črne kave, ter se pogovarjati. Sedel sem na majavo klop in položil roke na črvido mizo. Sedla je tudi teta, toda na stolico in nekoliko vstran, kakor se to spodobi pred gostom. Potisnila je šop sivih las za črno ruto in vzdihnila:

»Tako...«

Spreletelo me je, ker sem zaslutil, da bo začela. Že sam zvok besede, ki jo je vzdihnila, mi ni bil všeč. Nekateri ljudje imajo lep in močan glas, toda posluha imajo manj od grgarskega osla. Prav tako imajo nekateri zelo dobro, naravnost zlato dušo, a brez vsakega posluha. Nikakor ne znajo skladno zaživeti s čustvi svojega bližnjega, čeprav si prizadevajo. Karkoli rečejo, rečejo križem. Kolikor sem se svoje tete spominjal, sem bil prepričan, da ima dušo brez posluha. Kajpak, vedela je prav dobro, da se ogibljem omeniti očeta, toda v njenem vzdihu in na njenem obrazu je bilo jasno, da namerava spregovoriti o njem. Zato sem glasno zakašljal, pobobnal s prsti po mizi ter začel spraševati po vaščanih.

»Kaj pa Obrekar?« sem vprašal ter jo prvič pogledal naravnost v oči.

Razumela me je. Takoj je spremenila obraz, dvignila glavo, se zravnila, se presedla na stolu in vzkliknila:

»O, krasno se je držal!«

»Saj je moral biti že star,« sem hitro dodal, da se teta ne bi ustavila pri vzkliku.

»Star? Več kakor star je že bil,« je poprijela. »Toda človek ni nikdar prestar, da ob požaru ne bi pomagal gasiti. Tako je sam govoril zadnje tri leta. Bilo mu jih je že petinsedemdeset, ko je odbila velika usodna ura, ki nas je vse prebudila in spremenila.«

Naglasila je besedici »nas« in »vse« ter pomenljivo pogledala, češ tudi sama sem se spremenila. Nasmehnil sem se. Da, spremenila se je, a nekaj ji je vendarle še ostalo: ker je mnogo brala in ker je imela čudovit spomin, je v svojem pripovedovanju kar na lepem uporabljala cele stavke, ki si jih je zapomnila iz knjig; in uporabljala jih je v knjižnem jeziku, kar je našo pokojno mambo tudi dražilo. Tako sem tudi zdaj jasno slišal njen stavek o veliki usodni uri.

»Da, dobro ste delali,« sem rekel. »Povedali so mi.«

Naglo je sunila s koščenicim kazalcem za ruto ter se popraskala za sencem, da bi prikrila rahlo rdečico.

»To ni nič,« je dejala in stresla svojo drobno glavo. »Prav nič v primeri s tvojim očetom, z našim in Obrekarjem,« je hitro dodala, ker se je najbrž spomnila, da ne sme suniti v živo rano; in prav tako je tudi besedo »oče« zamenjala z »naš«. Niti pogledala me ni, pač pa se je kar zaletela: »Obrekar se je popolnoma spremenil. Še ime. Rekli so mu očka Orel. Zadnje čase ga večkrat gledam in zdi se mi, da je res orlu podoben. Mar ni?« je vprašala, potegnila roko izpod predpasnika in pokazala na steno.

Ozrl sem se. Na steni je visela v okviru iz brezovega lubja podoba starca redkih, sivih, trdih las, prostranega obokanega čela, velikega orlovskega nosu, naprej potisnjene, drzno preklane brade in globokih, neukrotljivih sivih oči. Njegov pogled je bil nekam otožen, globok, toda hkrati oster in živ, probojen, da mi je bilo skoraj neprijetno gledati vanj.

»Podoben je,« sem pritrdil. »Še na sliki ima žive oči.«

»Žive! Pa še kako žive!« je vzkliknila, očitno nezadovoljna z mojim naglasom. »Ko sem zadnje poldrugo leto, odkar ga ni več, včasih cincala, ali bi nesla pošto, ali bi je ne nesla, ga nisem marala pogledati. Kar žal mi je bilo, da sem njegovo podobo obesila na steno. Prav dobro sem vedela; če

ga pogledam, bom šla. In da bi ga ne pogledala, spet nisem mogla. Kar tukajle me je kljuvalo,« je rekla in položila svojo koščeno roko na tilnik. »Morala sem se ozreti. In premeril me je že tako, da sem šla. Tudi v dežju in v snegu; in to v Gorenjo Tribušo, Grgačnik, na Bukovo, v Mrzlo rupo, do Lokovca. Vse po njegovih poteh...«

Ozrla se je v sliko, pokimala in utihnila, kakor bi pozabila name. Pogledal sem jo ter se nehote začudil: kdo bi verjel, da je ta nekdanj pobožnjaška in gotovo tudi strahopetna trlica v temi in s partizansko pošto v žepu obletela vse te grape in hribe.

»Da, kar živ je,« je nadaljevala in gledala v podobo. »Še zdaj, ko ga takole gledam, se mi zdi, da bo najprej zganil veke ter me nato premeril in spregovoril: 'Razumeš,' poreče, 'ugnali jih bomo, kaj kmalu jih bomo ugnali, žloto hudičevo! Saj že kar divje gledajo od golega strahu.'«

»Tako je govoril?«

»Natančno tako. Prav dobro se spominjam. Bilo je triinštiridesetega o svečnici. Prišel je po obveze, ki jih je naš prinesel iz Tolmina. 'Vidiš,' je rekel, ko je počasi vse zložil v svoj oprtnik, 'saj je razbojnika tudi strah, ko vlomi v hišo, čeprav je oborožen. Strah je tu notri,' se je z roko udaril po prsnem košu. 'In tega strahu ne preženeš, pa hodi do zob oborožen.'«

»Presneto lepo je povedal!« sem rekel, ker sem bil res vesel teh zdravih besedi.

»Kajne?« se je veselo zavzela teta ter me naravnost pogledala. »Saj včasih se tudi nam, preprostim ljudem, kaj pametnega utrne,« je dodala. Toda ni počakala, da bi ji pritrdil. Najbrž se ji je zazdelo, da se je preveč pohvalila, zato je naglo okrenila glavo in nadaljevala: »Da, in da ti povem naprej. Dali so mu ime očka Orel prav zaradi njegovih oči. In zaradi teh oči je mož velike muke trpel. Pa bom že povedala. Vse lepo od kraja... To, hočem reči to, da so mu dali ime očka Orel zaradi oči, spočetka ni bilo prav. Sam je priznal. Povedal je, da ga je pred leti, ko je po maši stopil k Modrijanu, da bi si privoščil četrt rebule, Pologar grdo nadrl. 'Gledaš, kakor kralj,' mu je zabil. 'Z užitkom bi ti eno primazal!' — 'Saj je kralj svoje beračije. Otrok pa tudi ima za celo vojsko!' je zalajal Okrogličar, ki ga je napuh kar razganjal. 'Vsi bajtarji tako gledajo,' je rekel, 'ker so zmeraj lačni, so požrešni in ker so požrešni, zmeraj bulijo, pa se jim oči zdebelijo!' Modrijan pa se je samo hahljal; rekel seveda ni nobene, ker je bil pogolten tudi na bajtarske krajcarje... Da, tako je bilo,« je zamišljeno rekla teta. »Siromak včasih še svetlih oči ni smel imeti!«

»ITALIA«

S. p. A. d. N.

Genova - Trieste

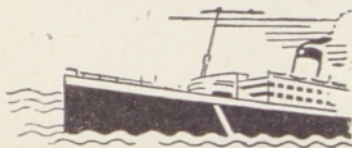
vzdružuje najugodnejše redne zveze s Severno, Južno in Osrednjo Ameriko

Generalni agent za Jugoslavijo:

JUGOSLOVENSKA POMORSKA AGENCIJA

Beograd, P. O. B. 298

Ljubljana, palača »Slon«, Titova 10
P. O. B. 65

vam nudi najhitreje vse informacije
in olajšave, rezervacije kabinskih mest,
prodajo ladijskih kart

* Slovenski * izseljenski * koledar * 1960 *

Slovenska izseljenska matica se toplo zahvaljuje vsem rojakinjam in rojakom, ki so nam poslali svojo oceno o letošnjem Izseljenskem koledarju. Za lepe pohvalne besede, napotke in predloge vsem iskrena hvala!

Takih predlogov si želimo še več. Zato se ponovno obračamo na vas, da nam sporočite, kaj vam je bilo v koledarju všeč, kaj ne, in to tako pri vsebinskem delu, slikovnem gradivu in pri opremi koledarja. Vaše ocene in napotki so zelo dragoceni za naše delo in nam uredniško delo zelo olajšajo. Vsako vašo željo bomo radevolje upoštevali.

Nekaj dopisov naših rojakov, zaradi pomanjkanja prostora, nismo mogli objaviti. Te rojake prosimo, da nam oprostite. Dopise bomo objavili v prihodnjem koledarju.

Ob tej priložnosti vabimo vse rojakinje in rojake k sodelovanju v Izseljenskem koledarju za leto 1960. V minulem in tudi v tekočem letu bodo izseljenska društva in organizacije slavile toliko pomembnih obletnic obstoja, ki jih je nujno zabeležiti v Izseljenskem koledarju. Pravzaprav bi lahko samo naslovno stran in

prvih trideset strani te edicije imenovali koledar. Ostalih 200 strani revialno opremljenega teksta pa je zbirka kulturnih in zgodovinskih dogodkov iz življenja naših izseljencev in prikaz gospodarskega in kulturnega razvoja Slovenije in Jugoslavije.

Zeleti bi, da bi se naši rojaki zavedali pomembnosti pisanja za Slovenski izseljenski koledar. S svojimi življenjepisi in opisi kulturnih dogodkov ter življenja v izseljenskih naselbinah v preteklosti in sedanosti, pišejo in dopolnjujejo zgodovino slovenskega izseljenstva!

Zlasti pa vabimo k sodelovanju naše rojake iz evropskih dežel, iz Kanade, iz Južne Amerike, Avstralije in Nove Zelandije. Od tu se nam dopisniki le bolj redko oglašajo.

Prisrčna zahvala tudi vsem našim delavnim zastopnikom, ki se trudijo, da bi Slovenski izseljenski koledar razširili med čim širši krog naših rojakov po svetu.

Prosimo jih, da bi nam čimprej sporočili, koliko izvodov koledarja 1960 naročajo, da bomo mogli pravočasno določiti naklado. Vnaprej iskrena hvala!

Slovenska izseljenska matica
Ljubljana, Cankarjeva 1/II

